

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»

ISSN 2520-2057

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»

№ 1 (41) / 2018
1 том

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА»**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»**

*Свидетельство
о государственной регистрации
печатного средства массовой информации
КВ № 22444-12344ПР*

Сборник научных трудов

№ 1 (41)

1 том

Київ 2018

Полное библиографическое описание всех статей Международного научного журнала «Интернаука» представлено в: **Index Copernicus International (ICI); НЭБ elibrary.ru; Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Turkish Education Index; Научная периодика Украины.**

Журнал зарегистрирован в международных каталогах научных изданий и наукометрических базах данных: **Index Copernicus International (ICI); Ulrichsweb Global Serials Directory; Google Scholar; НЭБ elibrary.ru; Open Academic Journals Index; Research-Bib; Scientific Indexing Services; Turkish Education Index; Polish Scholarly Bibliography; Electronic Journals Library; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; CiteFactor; Open J-Gate; Cosmos Impact Factor; Scholar Steer; Eurasian Scientific Journal Index; Academic keys; Российский импакт-фактор; Научная периодика Украины; JOURNAL FACTOR; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); The Journals Impact Factor (JIF); CrossRef.**

В журнале опубликованы научные статьи по актуальным проблемам современной науки.

Материалы публикуются на языке оригинала в авторской редакции.

Редакция не всегда разделяет мнения и взгляды авторов. Ответственность за достоверность фактов, имен, географических названий, цитат, цифр и других сведений несут авторы публикаций.

При использовании научных идей и материалов этого сборника, ссылки на авторов и издания являются обязательными.

Редакция:

Главный редактор: **Коваленко Дмитрий Иванович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Заместитель главного редактора: **Золковер Андрей Александрович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Секретарь: **Колодич Юлия Игоревна**

Редакционная коллегия:

Глава редакционной коллегии: **Каминская Татьяна Григорьевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Заместитель главы редакционной коллегии: **Курило Владимир Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Заместитель главы редакционной коллегии: **Тарасенко Ирина Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Раздел «Экономические науки»:

Член редакционной коллегии: **Баланюк Иван Федорович** — доктор экономических наук, профессор (Ивано-Франковск, Украина)

Член редакционной коллегии: **Бардаш Сергей Владимирович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Бондарь Николай Иванович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Вдовенко Наталия Михайловна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гоблик Владимир Васильевич** — доктор экономических наук, кандидат философских наук, доцент, Заслуженный экономист Украины (Мукачево, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гринько Алла Павловна** — доктор экономических наук, профессор (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гуцаленко Любовь Васильевна** — доктор экономических наук, профессор (Винница, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дерий Василий Антонович** — доктор экономических наук, профессор (Тернополь, Украина)

Член редакционной коллегии: **Денисенко Николай Павлович** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Международной академии инвестиций и экономики строительства, академик Академии строительства Украины и Украинской технологической академии (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дмитренко Ирина Николаевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Драган Елена Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ефименко Надежда Анатольевна** — доктор экономических наук, профессор (Черкассы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Заруцкая Елена Павловна** — доктор экономических наук, профессор (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Захарин Сергей Владимирович** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Зелиско Инна Михайловна** — доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Зось-Киор Николай Валерьевич** — доктор экономических наук, профессор (Полтава, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ильчук Павел Григорьевич** — доктор экономических наук, доцент (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Клочан Вячеслав Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Николаев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Копилюк Оксана Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Кравченко Ольга Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Курило Людмила Изодоровна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Кухленко Олег Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Лойко Валерия Викторовна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Лоханова Наталья Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Малик Николай Иосифович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мигус Ирина Петровна** — доктор экономических наук, профессор (Черкассы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мухсинова Лейла Хасановна** — доктор экономических наук, доцент (Оренбург, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Ниценко Виталий Сергеевич** — доктор экономических наук, доцент (Одесса, Украина)

Член редакционной коллегии: **Олейник Александр Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Осмятченко Владимир Александрович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Охрименко Игорь Витальевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Паска Игорь Николаевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Разумова Екатерина Николаевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Рамский Андрей Юрьевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Селиверстова Людмила Сергеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Скрипник Маргарита Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Смолин Игорь Валентинович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сунцова Алеся Александровна** — доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Танклевская Наталья Станиславовна** — доктор экономических наук, профессор (Херсон, Украина)

Член редакционной коллегии: **Токарь Владимир Владимирович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Тульчинская Светлана Александровна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Хахонова Наталья Николаевна** — доктор экономических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Чижевская Людмила Витальевна** — доктор экономических наук, профессор (Житомир, Украина)

Член редакционной коллегии: **Чубукова Ольга Юрьевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Шевчук Ярослав Васильевич** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, доцент (Нововолыньск, Волынская обл., Украина)

Член редакционной коллегии: **Шинкарук Лидия Васильевна** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Национальной академии наук Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Шпак Валентин Аркадьевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Беялов Талят Энверович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Скрыньковский Руслан Николаевич** — кандидат экономических наук, член-корреспондент Украинской академии наук (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Peter Bielik** — Dr. hab. (Словацкая Республика)
Член редакционной коллегии: **Eva Fichtnerová** — University of South Bohemia in České Budějovice (Чешская Республика)
Член редакционной коллегии: **József Káposzta** — Dr. hab. (Венгрия)
Член редакционной коллегии: **Henrietta Nagy** — Dr. hab. (Венгрия)
Член редакционной коллегии: **Anna Törő-Dunay** — Dr. hab. (Венгрия)
Член редакционной коллегии: **Mirosław Wasilewski** — Dr. hab., Associate professor WULS-SGGW (Польша)
Член редакционной коллегии: **Natalia Wasilewska** — Doctor of Economic Sciences, professor UJK (Польша)
Член редакционной коллегии: **Venelin Terziev** — Professor Dipl.Eng., PhD, доктор экономических наук, член-корреспондент Российской академии естественной истории (Русе, Болгария)
Член редакционной коллегии: **Эмине Лейла Кыят** — доктор экономических наук, доцент (Турция)

Раздел «Юридические науки»:

Член редакционной коллегии: **Аристова Ирина Васильевна** — доктор юридических наук, профессор (Сумы, Украина)
Член редакционной коллегии: **Бондаренко Игорь Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Братислава, Словацкая Республика)
Член редакционной коллегии: **Галунько Валентин Васильевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Гиренко Инна Владимировна** — доктор юридических наук, доцент (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Глушков Валерий Александрович** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Головко Александр Николаевич** — доктор юридических наук, профессор, заслуженный юрист Украины (Харьков, Украина)
Член редакционной коллегии: **Грохольский Владимир Людвигович** — доктор юридических наук, профессор (Одесса, Украина)
Член редакционной коллегии: **Иманлы Магомед Наги** — доктор юридических наук, профессор (Азербайджан)
Член редакционной коллегии: **Калюжный Ростислав Андреевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Клемпарский Николай Николаевич** — доктор юридических наук, профессор (Кривой Рог, Украина)
Член редакционной коллегии: **Лоредана Джани Агуире** — доктор права, профессор (Итальянская Республика)
Член редакционной коллегии: **Лоренцмайер Штефан** — доктор юридических наук, профессор (Аугсбург, Федеративная Республика Германия)
Член редакционной коллегии: **Макарова Тамара Ивановна** — доктор юридических наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)
Член редакционной коллегии: **Мельничук Ольга Федоровна** — доктор юридических наук, доцент (Винница, Украина)
Член редакционной коллегии: **Овчарук Сергей Станиславович** — доктор юридических наук (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Омельчук Василий Андреевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Остапенко Алексей Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Львов, Украина)
Член редакционной коллегии: **Пивовар Юрий Игоревич** — доктор философии в сфере права, доцент (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Позняков Спартак Петрович** — доктор юридических наук, доцент (Ирпень, Украина)
Член редакционной коллегии: **Светличный Александр Петрович** — доктор юридических наук, доцент (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Сидор Виктор Дмитриевич** — доктор юридических наук, профессор (Черновцы, Украина)
Член редакционной коллегии: **Таранова Татьяна Сергеевна** — доктор юридических наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)

Член редакционной коллегии: **Мушенюк Виктор Васильевич** — кандидат юридических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Олейник Анатолий Ефимович** — кандидат юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Фунта Растислав** — кандидат юридических наук, доцент (Сладкови-чово, Словацкая Республика)

Член редакционной коллегии: **Химич Ольга Николаевна** — кандидат юридических наук (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Легенький Николай Иванович** — кандидат педагогических наук, доцент (Киев, Украина)

Раздел «Технические науки»:

Член редакционной коллегии: **Беликов Анатолий Серафимович** — доктор технических наук, профессор (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Луценко Игорь Анатольевич** — доктор технических наук, профессор (Кременчуг, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мельник Виктория Николаевна** — доктор технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Наумов Владимир Аркадьевич** — доктор технических наук, профессор (Калининград, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Румянцев Анатолий Александрович** — доктор технических наук, профессор (Краматорск, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сергейчук Олег Васильевич** — доктор технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Чабан Виталий Васильевич** — доктор технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Аль-Абабнех Хасан Али Касем** — кандидат технических наук (Амман, Иордания)

Член редакционной коллегии: **Артюхов Артем Евгеньевич** — кандидат технических наук, доцент (Сумы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Баширбейли Адалат Исмаил** — кандидат технических наук, главный научный специалист (Баку, Республика Азербайджан)

Член редакционной коллегии: **Коньков Георгий Игоревич** — кандидат технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Саньков Петр Николаевич** — кандидат технических наук, доцент (Днепр, Украина)

Раздел «Политические науки»:

Член редакционной коллегии: **Пахрутдинов Шукридин Илесович** — доктор политических наук, профессор (Республика Узбекистан)

Член редакционной коллегии: **Шамраева Валентина Михайловна** — доктор политических наук, доцент (Харьков, Украина)

Раздел «Государственное управление»:

Член редакционной коллегии: **Дегтярь Андрей Олегович** — доктор наук по государственному управлению, профессор, Заслуженный деятель науки и техники Украины (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дегтярь Олег Андреевич** — доктор наук по государственному управлению, доцент (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Колтун Виктория Семеновна** — доктор наук по государственному управлению, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мироненко Марк Юрьевич** — доктор наук по государственному управлению, профессор (Винница, Украина)

Член редакционной коллегии: **Степанов Виктор Юрьевич** — доктор наук по государственному управлению, профессор (Харьков, Украина)

Раздел «Психологические науки»:

Член редакционной коллегии: **Филева-Русева Красимира Георгиева** — кандидат психологических наук, доцент (Пловдив, Республика Болгария)

Член редакционной коллегии: **Цахаева Анжелика Амировна** — доктор психологических наук, профессор (Махачкала, Республика Дагестан, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Щербан Татьяна Дмитриевна** — доктор психологических наук, профессор, Заслуженный работник образования Украины, ректор Мукачевского государственного университета (Мукачево, Украина)

Раздел «Физико-математические науки»:

Член редакционной коллегии: **Задерей Петр Васильевич** — доктор физико-математических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ковальчук Александр Васильевич** — доктор физико-математических наук, старший научный сотрудник (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Вицентий Александр Владимирович** — кандидат математических наук, доцент (Апатиты, Мурманская обл., Российская Федерация)

Раздел «Философские науки»:

Член редакционной коллегии: **Байчоров Александр Мухтарович** — доктор философских наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)

Член редакционной коллегии: **Ильина Антонина Анатольевна** — доктор философских наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сутужко Валерий Валериевич** — доктор философских наук, доцент (Саратов, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Фархитдинова Ольга Михайловна** — кандидат философских наук (Украина)

Раздел «Медицинские науки»:

Член редакционной коллегии: **Стеблюк Всеволод Владимирович** — доктор медицинских наук, профессор криминалистики и судебной медицины, Народный Герой Украины, Заслуженный врач Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Свиридов Николай Васильевич** — доктор медицинских наук, главный научный сотрудник отдела эндокринологической хирургии, руководитель Центра диабетической стопы (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Щуров Владимир Алексеевич** — доктор медицинских наук, профессор, главный научный сотрудник лаборатории коррекции деформаций и удлинения конечностей (Курган, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Куприянова Лариса Сергеевна** — кандидат медицинских наук, доцент криминалистики и судебной экспертологии (Харьков, Украина)

Раздел «Химические науки»:

Член редакционной коллегии: **Иоелович Михаил Яковлевич** — доктор химических наук, профессор (Реховот, Израиль)

Член редакционной коллегии: **Баула Ольга Петровна** — кандидат химических наук, доцент (Киев, Украина)

Раздел «Исторические науки»:

Член редакционной коллегии: **Билан Сергей Алексеевич** — доктор исторических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Добржанский Александр Владимирович** — доктор исторических наук, профессор (Черновцы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сопов Александр Валентинович** — доктор исторических наук, профессор (Майкоп, Республика Адыгея, Российская Федерация)

Раздел «Географические науки»:

Член редакционной коллегии: **Набиев Алпаша Алибек** — доктор наук по геоинформатике, старший преподаватель (Баку, Азербайджанская Республика)

Член редакционной коллегии: **Свинухов Владимир Геннадьевич** — доктор географических наук, профессор (Москва, Российская Федерация)

Раздел «Биологические науки»:

Член редакционной коллегии: **Сенотурсова Светлана Валентиновна** — доктор биологических наук, доцент (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Федоненко Елена Викторовна** — доктор биологических наук, профессор (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Маренков Олег Николаевич** — кандидат биологических наук, доцент (Днепр, Украина)

Раздел «Ветеринарные науки»:

Член редакционной коллегии: **Ватников Юрий Анатольевич** — доктор ветеринарных наук, профессор, Директор департамента ветеринарной медицины аграрно-технологического института ФГАОУ ВО «Российский университет дружбы народов» (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Концевая Светлана Юрьевна** — доктор ветеринарных наук, профессор, проректор по инновационному развитию ФГБОУ ДПО «Российская академия кадрового обеспечения АПК» МСХ РФ (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Уша Борис Вениаминович** — Академик РАН, доктор ветеринарных наук, профессор, директор Института ветеринарно-санитарной экспертизы, биологической и пищевой безопасности Московского государственного университета пищевых производств (Москва, Российская Федерация)

Раздел «Педагогические науки»:

Член редакционной коллегии: **Кузава Ирина Борисовна** — доктор педагогических наук, доцент (Луцк, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мулик Катерина Витальевна** — доктор педагогических наук, доцент (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Рыбалко Лина Николаевна** — доктор педагогических наук, профессор (Полтава, Украина)

Раздел «Сельскохозяйственные науки»:

Член редакционной коллегии: **Вавилова Елена Васильевна** — кандидат сельскохозяйственных наук, доцент (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Шарамок Татьяна Сергеевна** — кандидат сельскохозяйственных наук, доцент (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Katalin Posta — Prof. Dr.** (Венгрия)

Раздел «Физическое воспитание и спорт»:

Член редакционной коллегии: **Мулик Вячеслав Владимирович** — доктор наук по физическому воспитанию и спорту, профессор (Харьков, Украина)

Раздел «Искусствоведение»:

Член редакционной коллегии: **Симак Анна Ивановна** — кандидат искусствоведческих наук, доцент (Кишинев, Республика Молдова)

Раздел «Культурология»:

Член редакционной коллегии: **Герчановская Полина Эвальдовна** — доктор культурологии, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Кикоть Антонина Андреевна** — доктор культурологии, профессор (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Щедрин Анатолий Трофимович** — доктор культурологии, профессор (Харьков, Украина)

ЗМІСТ
CONTENTS
СОДЕРЖАНИЕ**МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ**

Амонова Хикоят Инотовна
СОЦИАЛЬНАЯ АКТИВНОСТЬ ЖЕНЩИН В ФОРМИРОВАНИИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА
В УЗБЕКИСТАНЕ 11

Искандарова Гульноза Тулкиновна, Юсупова Дильноза Юсупжановна
ВОЗДЕЙСТВИЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ФАКТОРОВ НА ДИНАМИКУ ПОКАЗАТЕЛЕЙ
ЦЕНТРАЛЬНОЙ НЕРВНОЙ СИСТЕМЫ И РАБОТОСПОСОБНОСТЬ ГЛАДИЛЬЩИЦ
СП «TASH TEX» 13

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Безкоровайна Ольга Володимирівна
ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ
В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ 17

Мартиненко Людмила Василівна
ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ВЧИТЕЛЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ РОЗВИТКУ ЙОГО ЕСТЕТИЧНОГО
ДОСВІДУ 21

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ НАУКИ

**Сулаймонов Иномжон Жамолдинович, Комилова Дилфуза Кутбидиновна,
Собиров Саидислом Турсунбоевич, Солижонов Шахбоз Зафаржонович,
Абдукодиров Хайрулло Валижонович**
ТАКРОРИЙ ЭКИН СИФАТИДА ҚАНД ЛАВЛАГИ УРУҒИНИ КАПСУЛАЛАБ
ЭКИШНИ ТЕКИС КЎЧАТ ОЛИШИ БИЛАН БОҒЛИҚЛИГИ 25

**Комилов Комилжон Собирович, Комилова Дилфуза Кутбидиновна,
Алижоннова Гулбахор Алижоновна, Собиров Саидислом Турсунбоевич,
Мамадалиев Жахонгир Шохрухбекович**
ҒЎЗА ҚАТОР ОРАЛАРИНИ ИШЛАШ ВА СУҒОРИШ ТАРТИБЛАРИНИНГ ЎСИМЛИКЛАРНИ
ИЛДИЗ ТИЗИМИГА ТАЪСИРИ 28

СОЦИАЛЬНЫЕ КОММУНИКАЦИИ

Дутчак Андрій Анатолійович
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОНЛАЙН-ТЕЛЕБАЧЕННЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЕВОЛЮЦІЇ
ЙОГО СКЛАДОВИХ 31

ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

Мельник Вікторія Миколаївна АПАРАТ ДЛЯ КУЛЬТИВУВАННЯ КЛІТИН З ПЕРЕМІШУВАЧЕМ У ВИГЛЯДІ ПЕРФОРОВАНОГО КОЛОВИМИ ОТВОРАМИ ДИСКА	37
--	-----------

ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИЕ НАУКИ

Шидловська Олена Броніславівна, Зоренко Тетяна Олегівна АКТУАЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ SRA-ПРОЦЕДУРИ СПЕЛЕОТЕРАПІЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	40
--	-----------

ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Колоченко Лилия Азатовна, Богомазова Анна Александровна ПРОГНОЗ БИОЛОГИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ ЗАМЕЩЕННЫХ ГЕМ-ДИХЛОРЦИКЛОПРОПАНОВ	45
--	-----------

УДК 09.00.00

Амонова Хикоят Инотовна
кандидат технических наук,
доцент кафедры Медицинской химии
Бухарский государственный медицинский институт
Amonova Hikoyat
Candidate of Technical Sciences,
Associate Professor of the Department of Medical Chemistry
Bukhara State Medical Institute

СОЦИАЛЬНАЯ АКТИВНОСТЬ ЖЕНЩИН В ФОРМИРОВАНИИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ

SOCIAL ACTIVITY OF WOMEN IN FORMATION OF CIVIL SOCIETY IN UZBEKISTAN

Аннотация. В статье дается социально-философский анализ проблем повышения активности женщин в процессе формирования гражданского общества в Узбекистане, исследуется взаимосвязь эффективности реализации социально-экономических реформ с активностью женщин, их высокими духовно-нравственными качествами, интеллектуальным потенциалом и политико-правовой культурой.

Ключевые слова: «социальная активность», государство, общество, гендерная толерантность.

Summary. The article gives a socio-philosophical analysis of the issues of increasing of women's activity in the process of formation of the civil society in Uzbekistan, it studies an interrelation of the efficiency of implementation of socio-economic reforms with women's activity, their high mental-moral merits, intellectual potential and political-legal culture.

Key words: «social activity», the state, society, gender tolerance.

Одним из важных критериев в оценке развития любого государства являются статус женщин в обществе и уровень их социальной активности. В Узбекистане проводится взвешенная гендерная политика, направленная на обеспечение условий для фактического равноправия женщин и мужчин в политической, социальной, экономической и культурной жизни страны, самореализации женщин во всех областях деятельности.

Статья 46 Конституции Республики Узбекистан гласит «Женщины и мужчины имеют равные права». В стране действуют правовые нормы, регулирующие вопросы совмещения женщинами профессиональных и семейных обязанностей, охраны здоровья женщин-матерей, предоставления им различного рода льгот.

Дальнейшее углубление демократических преобразований диктует необходимость активизации жизненной позиции узбекистанских женщин, что не означает отказа от прогрессивных национальных обычаев и традиций, а предполагает творческое решение проблемы демократическими методами. Реальная свобода женщин в экономике и общественной жизни обеспечивает каждой из них свободу выбора в сфере труда, образования, предпринимательской деятельности, социальной и духовной жизни.

Вопросы, связанные с социальной активностью личности, рассматривали многие ученые. Например, А. С. Капто считает, что социальная активность личности — «степень проявления его сил, возможностей и способностей как члена коллектива, члена общества». Ряд авторов (И. Ч. Христова, Е. Г. Комаров, Т. В. Тищенко) определяют социальную активность как «объективно детерминированное субъективное отношение и социально психологическая готовность личности к деятельности, которая проявляется в соответствующих актах поведения и представляет собой целенаправленную творческую социальную деятельность, преобразующую объективную действительность и саму личность». Однако данное определение в известной степени тавтологично: под социальной активностью понимается готовность к деятельности, которая представляет целенаправленную творческую социальную деятельность. В психолого-педагогической науке выделяют: активность объекта или объектную активность; активность субъекта или субъектную активность [2].

В социологической науке категория «социальная активность» понимается как «интегративная характеристика целенаправленной деятельности человека, связанной с преобразованием общественной

среды и формированием социальных качеств личности» [3]. Анализ научной литературы показал, что ученые, занимающиеся проблемой толерантности, выделяют несколько видов толерантности: гендерную, социальную, межнациональную, этническую, политическую и др. «Еще один срез толерантности — гендерная толерантность — эмпирически представлен широким слоем междисциплинарных исследований. Суть большинства из них сводится к решению трех существенных вопросов: 1) в чем состоит действительное психологическое сходство и различие между мужчинами и женщинами; 2) как это сходство-различие отражается в культуре, в атрибутировании прав и обязанностей, в нормах социального поведения и построения взаимоотношений, в обыденном сознании; 3) как осуществляется в обществе механизм принятия половых ролей и какие социальные ситуации, события, стереотипы этот механизм искажают» [4].

Дальнейшее усиление роли и повышение гендерного равноправия и института семьи в обществе и повседневной жизни, усиление значения семьи, а также роль махалли в самоуправлении граждан в практическом воплощении целей и задач, их влияния в поддержке и становлении молодой семьи, предоставлении ей необходимого содействия и помощи. Дальнейшее усиление заботы со стороны государства и общества в решении проблем и нужд семьи, в первую очередь нуждающихся семей, оказание им материальной помощи в социальной поддержке в воспитании детей, создании достойных социально-бытовых условий и особого внимания женщинам [5], несущим основную нагрузку в укреплении семьи.

Сегодня нет ни одной сферы, будь то экономическая, политическая, общественная, культурная, где бы узбекская женщина не проявила свои способности. В Узбекистане также проводится системная и последовательная работа по повышению экономической активности женщин, их трудоустройству, развитию малого бизнеса и частного предпринимательства.

Узбекистан, как страна, движущаяся по пути демократических реформ, признавая приоритет международного права, имплементирует междуна-

родные нормы в национальное законодательство. В соответствии с этим в нашей стране принята государственная программа «О мерах на 1999 г. по усилению роли женщин в семье, государственном общественном строительстве, совершенствованию системы защиты их правовых, социальных, экономических и духовных интересов», принято Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан от 3 сентября 1999 г. «О дополнительных мерах по стимулированию многодетных и малоимущих семей, осуществляющих индивидуальное жилищное строительство», разработаны Национальный план действий по улучшению положения женщин Узбекистана, План действий по выполнению положений Конвенции «О ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин» и Программа улучшения репродуктивного здоровья и медицинской культуры молодых семей, девушек и женщин. А в 2004 г. Вышел Указ Президента Республики Узбекистан «О дополнительных мерах по поддержке деятельности Комитета женщин Узбекистана» и соответствующее Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан. В общей сложности за период независимого развития в республике принято более 70 законов и постановлений, касающихся непосредственно прав и льгот женщин. В рамках Государственной программы по обеспечению реализации интересов женщин в Узбекистане выполнен комплекс мероприятий по совершенствованию правовой защиты женщин, повышению их роли в обществе. 7 февраля 2017 года Указом Президента Республики Узбекистан была утверждена Стратегия действий по пяти приоритетным направлениям развития Республики Узбекистан в 2017–2021 годах, предусматривающая совершенствование государственного и общественно-государственного строительства, обеспечение верховенства закона и дальнейшее реформирование судебно-правовой системы, развитие и либерализацию экономики, развитие социальной сферы, обеспечение безопасности, межнационального согласия и религиозной толерантности. Необходимо отметить, что в Стратегии действий огромное внимание уделено вопросам повышения социально-политической активности женщин [1].

Литература

1. Указ Президента Республики Узбекистан «О стратегии действий по дальнейшему развитию Республики Узбекистан» от 07.02.2017 года.
2. <http://www.med.uz/surgeru/news/detail.php>
3. <http://nimfogo.uz/ru/node/24>
4. Бардиер Г. Смысловые подходы к определению толерантности. СПб., 2006. — С. 21.
5. Муравьева Н. М. Социально-философский анализ повышения социального статуса женщин: Автореф. Дис. ... канд. филос. наук. — Ташкент, 2003. — 26 с.

УДК 613.6:67

Искандарова Гульноза Тулкиновна
доктор медицинских наук, профессор
Ташкентский институт усовершенствования врачей
Iskandarova Gulnoza
Doctor of Medical Sciences, Professor
Tashkent Institute for Advanced Studies of Doctors

Юсупова Дильноза Юсупжановна
студентка
Ташкентского педиатрического медицинского института
Yusupova Dilnoza
Student of the
Tashkent Pediatric Medical Institute

ВОЗДЕЙСТВИЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ФАКТОРОВ НА ДИНАМИКУ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЦЕНТРАЛЬНОЙ НЕРВНОЙ СИСТЕМЫ И РАБОТОСПОСОБНОСТЬ ГЛАДИЛЬЩИЦ СП «TASH TEX»

IMPACT OF PRODUCTION FACTORS ON DYNAMICS OF INDICATORS OF CENTRAL NERVOUS SYSTEM AND OPERATING EFFICIENCY OF JAILERS OF JV «TASH TEX»

Аннотация. Условия труда и характер трудового процесса гладильщиц вызывают в динамике рабочего дня развитие преобладания тормозных процессов, ослабление последовательного торможения и увеличение ошибок на дифференцировочный раздражитель, причем при повышенных температурах воздуха на рабочих местах в летний период года изменения показателей зрительно-моторных реакций более выражены. Уровень работоспособности у них снижается к 3-ему и 6-му часам смены, что указывает на необходимость внедрения рационального режима труда и отдыха.

Ключевые слова: центральная нервная система, работоспособность, условия труда.

Summary. Working conditions and the nature of the work process of ironing workers cause the development of the predominance of inhibitory processes in the dynamics of the working day, the weakening of successive inhibition and the increase in errors in the differentiating stimulus, and at elevated temperatures in the workplaces during the summer period the changes in the parameters of visual motor reactions are more pronounced. The level of efficiency at them decreases to the 3rd and 6th hours of the shift, which indicates the need to introduce a rational mode of work and rest.

Key words: central nervous system, working capacity, working conditions.

Неограниченные возможности сырьевой базы Узбекистана (хлопок) создают благоприятные условия для развития производств натуральных волокон, которые используются в трикотажной промышленности, где в основном работают женщины. Особое внимание в Узбекистане уделяется вопросам охраны здоровья матери и ребенка. В Постановлении Кабинета Министров Республики Узбекистан от 25.01.02 № 32 «О дополнительных мерах по укреплению здоровья женщин и подрастающего поколения» указывается на необходимость разработки мероприятий по укреплению здоровья женщин, на усиление работы медицинских учреждений по повышению качества меди-

цинского обслуживания девушек и женщин, охране здоровья матери и ребенка (п.п. 3, 4).

В последние годы в Узбекистане интенсивно развиваются текстильные производства, создаются совместные предприятия, оснащенные новым импортным оборудованием, внедряются новые современные технологии, что ведет к изменению условий труда на текстильных предприятиях, к нарастанию интенсивности, нервно — эмоциональной напряженности и интеллектуальности трудовых процессов.

Проблеме гигиены труда и охраны здоровья женщин в научной литературе уделяется достаточно большое внимание. В публикациях [1, 2, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 13] указывается на то, что накопленные

данные о неблагоприятном влиянии производственных факторов на организм женщин и потомства обосновывают необходимость разработки и внедрения комплекса мероприятий, направленных на улучшение условий труда женщин. Работа в неблагоприятных условиях приводит к снижению функциональных резервов органов, систем и организма в целом, нарушению механизмов саморегуляции, реактивности и резистентности, что приводит к формированию патологических состояний женщин-работниц, влияя не только на качество жизни, но и на производительность труда [3,4]. Авторы считают, что постепенный переход от состояния здоровья к болезни при воздействии на работающую женщину неблагоприятных производственных факторов осуществляется в несколько этапов, во время которых организм приспосабливается к новым для него условиям существования.

Одной из наиболее многочисленных профессиональных групп текстильных производств является профессия гладильщицы, работа которой отличается монотонностью, статической нагрузкой на мышцы плечевого пояса и кисти рук, работа выполняется стоя.

Цель и задачи исследований — выявить влияние условий труда на функциональное состояние центральной нервной системы и работоспособность гладильщиц текстильных производств и разработать рекомендации по оздоровлению условий труда.

Материал и методы исследований. Условия труда изучались традиционными методами с использованием аспиратора, психометра, анемометра, шумомера, люксметра в соответствии с требованиями СанПиНов №№ 0294–11 [14], 0325–16 [17], 0141–03 [18], 0324–16 [19], КМК 2.01.05–96 [14], а также методики «Методика оценки условий труда и аттестация рабочих мест по условиям труда» [15]. Физиологические реакции организма работающих изучались в следующем порядке: перед началом работы фиксировались исходные, фоновые харак-

теристики показателей функционального состояния центральной нервной системы (ЦНС), а перед обеденным перерывом и в конце смены — показатели реакций ЦНС, развивающиеся в процессе рабочего дня. Для оценки изменений в центральной нервной системе определялась скорость зрительно — моторной (ЗМР) и слухо-моторной реакции (СМР) с использованием аппарата хронорефлексометр. Применялась широко используемая методика изучения условно — двигательной реакции Иванова–Смоленского с предварительной словесной инструкцией. Регистрировалась скорость простой и последовательной зрительно — моторной реакции, в качестве сигнала использовались красный и белый свет, дифференцировку к раздражителю вырабатывали путем предупреждения не отвечать нажатием кнопки на белый свет. Исследования проводились по следующей схеме: давалось 10–12 положительных сигналов, 5 сложных, 5 дифференцировочных. Скорость реакции (время с момента подачи условного раздражителя до ответа на него нажатием кнопки) отмечалось в сотых долях секунды (млсек), при этом учитывалась как правильность ответа на дифференцировочный сигнал, так и скорость ответной зрительно-моторной реакции на положительный раздражитель, следующий после дифференцировки. Для определения динамики работоспособности гладильщиц проведен почасовой хронометраж времени идущего на выполнение основной производственной операции: время глажки одной футболки

Обследованы практически здоровые гладильщицы в возрасте от 18 до 30 лет, со стажем работы от 1 года до 10 лет, проведено 50 человеко-дней наблюдений. Исследования проведены в весенний и летний периоды года. Исследования проведены на современном совместном узбекско-немецко-турецком предприятии «Tash Tex».

Результаты исследований. Рабочие места гладильщиц оборудованы турецкими гладильными

Таблица 1

Изменение показателей зрительно-моторной реакции у гладильщиц в весенний и летний периоды наблюдений

Показатели ЗМР (млсек)	В начале работы		Перед обеденным перерывом		В конце работы		Достоверность
	1	2	3	4	5	6	7
	n	M±m	n	M±m	n	M±m	p ₂₋₆ <
Весенний период							
Простая	400	325,8±0,16	400	337,5±0,14	400	345,6±0,15	0,001
Сложная	200	339,8±0,27	200	369,6±0,17	200	448,9±0,21	0,001
Ошибки (к-во)	200	0,07±0,01	200	0,23±0,03	200	0,51±0,03	0,001
Летний период							
Простая	400	296,1±0,13	400	320,3±0,12	400	331,8±0,28	0,001
Сложная	200	347,8±0,27	200	336,8±0,17	200	430,6±0,31	0,001
Ошибки (к-во)	200	0,07±0,01	200	0,31±0,03	200	0,55±0,03	0,001

Таблица 2

**Показатели времени выполнения основной производственной операции
гладильщицами в динамике работы**

Время выполнения производственной операции (сек)								
1 час	2 час	3 час	4 час	5 час	6 час	7 час	8 час	Достоверность
$M \pm m$	$M \pm m$	$M \pm m$	$M \pm m$	$M \pm m$	$M \pm m$	$M \pm m$	$M \pm m$	$P_{1-8} <$
1	2	3	4	5	6	7	8	9
21,6±0,2	21,2±0,1	22,8±0,2	24,2±0,3	23,8±0,1	25,8±0,3	25,9±0,2	27,4±0,2	0,001

установками компании «ORTAS». Работа производится стоя. Работница ногой задвигает педаль подставки стола, вследствие чего в утюг подается пар, после чего вручную производится глажка готового изделия. За смену одна гладильщица гладит до 1500 изделий.

Условия труда гладильщиц характеризуются повышенными температурами воздуха на рабочих местах: если в весенний период года средний уровень температуры воздуха на рабочих местах был равен 24–25°C, то в теплое время года средний уровень температуры воздуха равен 34,4 °C при относительной влажности 34% и подвижности 0,2–0,4 м/с. Система вытяжки пара из гладильного стола генерирует шум, общий уровень которого равен 82 дБ, на гладильном столе регистрируется локальная вибрация, обусловленная периодической работой систем вытяжки пара с гладильной доски, уровень которой на частоте 63 Гц равен 102 дБ; освещённость рабочих поверхностей равна в среднем 400 лк.

В таблице 1 представлены результаты обследования зрительно-моторной реакции у гладильщиц. В динамике смены время зрительно-моторной реакции у них достоверно увеличивается с 325,8 до 345,6 мсек (6,7%) в весенний период наблюдений и с 296,1 до 331,8 мсек (12,5%) в летний период. При этом увеличивается и время последовательной ЗМР с 339,8 до 448,9 мсек (32,1%) весной и с 347,8 до 430,6 мсек (45,4%) летом, кроме того возрастает количество ошибочных реакций на дифференцировочный раздражитель в весенний период с 0,07 до 0,51, в летний с 0,07 до 0,55.

Следовательно, характер трудового процесса гладильщиц текстильных производств, требующий от работающих напряжения зрения и внимания, вызывает значительное утомление, которое проявляется в развитии преобладания тормозных процессов в ЦНС, последовательного торможения

и увеличения ошибок на дифференцировку, причем при повышенных температурах воздуха на рабочих местах в летний период наблюдений изменение показателей более выражено.

Для разработки рекомендаций по рационализации режима труда и отдыха при проведении хронометражных наблюдений установлено, на глажку одной футболки в первый час рабочей смены затрачивало 21,6 сек, во второй 21,2 сек, в течение работы время выполнения основной операции возрастало, особенно после 3-го и 6-го часов смены, достигая к окончанию смены 27,4 сек (таблица 2).

Таким образом, анализ материалов по изучению функционального состояния центральной нервной системы гладильщиц текстильных производств и уровня работоспособности указывает на необходимость разработки и внедрения рекомендаций по оздоровлению условий труда и рационализации режима труда и отдыха с внедрением дополнительных регламентированных перерывов после 3-го и 6-го часов работы.

Выводы

1. Условия труда гладильщиц характеризуются неблагоприятными производственными факторами: шум, локальная вибрация, повышенные температуры воздуха в летний период года, напряженный характер трудового процесса.

2. В течение рабочего дня у гладильщиц развивается значительное утомление, которое проявляется в развитии преобладания тормозных процессов в ЦНС, последовательного торможения и увеличения ошибок на дифференцировку, причем при повышенных температурах воздуха на рабочих местах в летний период наблюдений изменение показателей более выражено.

3. Уровень работоспособности снижается после 3-го и 6-го часов работы, что взято за основу при разработке рационального режима труда и отдыха.

Литература

1. Боев В. М. Методология комплексной оценки антропогенных и социально-экологических факторов в формировании риска для здоровья населения. *Ж. Гигиена и санитария*, Москва. — 2009, 4, 4.
2. Волкова З. А. Актуальные вопросы гигиены труда женщин. *Ж. «Гигиена труда и профессиональные заболевания»*, Москва. — 1975, 12, 6.
3. Гребнёва О. В., Балаева Е. А. Индивидуальные особенности индивидуальной адаптации женщин, занятых в промышленности. *Ж. Гигиена и санитария*. Москва. — 2007, 1, 39.
4. Гребнёва О. В., Балаева Е. А. Проблемы индивидуальной адаптации работающих женщин. *Ж. Гигиена и санитария*. Москва-2008, 1, 45.
5. Дюсембаева Н. К. Влияние экологической ситуации на репродуктивное здоровье женщин и состояние новорожденных. *Ж. Гигиена труда и промышленная экология*, Москва. — 2003, 10, 31.
6. Измеров Н. Ф., Волкова З. А. Итоги и перспективы деятельности проблемной комиссии «Научные основы гигиены труда и профессиональной патологии» в области охраны труда женщин». *Ж. Гигиена труда и профессиональные заболевания*, Москва. — 1980, 11, 1.
7. Измеров Н. Ф. «Руководство по гигиене труда», Москва, Медицина, 1987.
8. Ковалёв И. В., Дорофеев В. М., Кривошеев Ю. К., Никонов А. Н., Щукин О. Н. Демографические проблемы и репродуктивное здоровье женщин и детей первого года жизни. *Ж. Медицина труда и промышленная экология*. — 2004, 2, 10.
9. Панина О. А. Возможности применения программ в системе охраны здоровья женщин — сотрудниц крупных промышленных предприятий. *Ж. Медицина труда и промышленная экология*. — 2008, 4, 30.
10. Розенблат В. В. Принципы диагностики утомления. В кн. *Руководство по физиологии труда*. М. — 1969. — 267–270 с.
11. Сибикова Т. В., Эльгаров А. А., Эльгаров М. А. Сердечно-сосудистые заболевания у работающих женщин и пути профилактики. *Ж. Медицина труда и промышленная экология*. — 2007, 5, 13.
12. Сивогалова О. В., Морозова Т. В., Фесенко М. А., Голованова Г. В., Федорова Е. В. Производственный травматизм и репродуктивное здоровье женщин-работниц. *Ж. Медицина труда и промышленная экология*. — 2003, 5, 40.
13. Соловьёв А. П. Охрана труда женщин в современных нормах права. *Ж. Медицина труда и промышленная экология*. — 2006, 1, 1.
14. КМК 2.01.05-98 «Естественное и искусственное освещение». — Ташкент. — 1998. — 48 с.
15. Методика оценки условий труда и аттестация рабочих мест по условиям труда. — Ташкент. — 1996. — 21 с.
16. СанПиН № 0294-11 «Предельно-допустимые концентрации (ПДК) вредных веществ в воздухе рабочей зоны». — Ташкент. — 2004. — 53 с.
17. СанПиН № 0325-16 «Санитарные нормы допустимых уровней шума на рабочих местах». — Ташкент. — 2016. — 17 с.
18. СанПиН № 0141-03 «Гигиеническая классификация условий труда по показателям вредности и опасности факторов производственной среды, тяжести и напряженности трудового процесса». — Ташкент, 2004. — 53 с.
19. СанПиН № 0324-16 «Санитарно-гигиенические нормы микроклимата производственных помещений». — Ташкент. — 2016. — 10 с.

УДК 378.011.33

Безкоровайна Ольга Володимирівна

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри методики викладання іноземних мов
Рівненський державний гуманітарний університет*

Бескоровая Ольга Владимировна

*доктор педагогических наук, профессор,
заведующая кафедрой методики преподавания иностранных языков
Ровенский государственный гуманитарный университет*

Bezkorovayna Olga

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the
Department of Methods of Teaching Foreign Languages
Rivne State Humanitarian University*

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ УЧРЕЖДЕНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF SPIRITUAL FORMATION OF STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATION

Анотація. Стаття присвячена проблемам формування духовних цінностей студентів в умовах освітнього процесу закладу вищої освіти. Автором запропоновано низку педагогічних умов, форм і методів виховання, які сприятимуть духовно-ціннісному самоствердженню особистості студента. Розкрито зміст та особливості педагогічної підтримки у процесі формування духовних цінностей студентської молоді в осередку сучасної вищої школи.

Ключові слова: духовні цінності, студентська молодь, педагогічні умови, педагогічна підтримка, заклад вищої освіти.

Аннотация. Статья посвящена проблемам формирования духовных ценностей студентов в условиях образовательного процесса учреждения высшего образования. Автором предложен ряд педагогических условий, форм и методов воспитания, способствующих духовно-ценностному самоутверждению личности студента. Раскрыто содержание и особенности педагогической поддержки в процессе формирования духовных ценностей студенческой молодежи в условиях современной высшей школы.

Ключевые слова: духовные ценности, студенческая молодежь, педагогические условия, педагогическая поддержка, учреждение высшего образования.

Summary. The author proves that the raised problem becomes more current in modern pedagogy of the higher school. It has been proved that the forms and methods of spiritual formation have social control and practical approach, providing methods of interaction between teachers and students, determining to what extent the students participate in the educational process and the time interval of its implementation. The author emphasizes the importance of pedagogical support and encouragement of every student to spiritual self-improvement.

Key words: spiritual values, students, pedagogical conditions, educational environment, pedagogical support, higher educational institution.

Соціально-економічні перетворення в Україні, глобалізаційні виклики, орієнтація на створення спільного Європейського простору вимагають суттєвих змін у системі вищої освіти, зокрема створення такого освітнього середовища, яке забезпечувало б формування особистості нового типу з розвиненими духовними цінностями, серед яких

провідне місце належить гідності, відповідальності, толерантності, милосерддю.

У сучасних умовах студент є головним суб'єктом реформування та інноваційного розвитку вищої освіти й суспільства, саме тому проблема становлення духовних цінностей у студентській молоді набуває актуальності.

Водночас аналіз педагогічної теорії й освітньої практики засвідчує недоліки підготовки викладачів вищої школи до реалізації відповідної навчально-виховної діяльності, простежується недостатній рівень орієнтації освітніх, виховних програм та залучення громадських організацій до розв'язання цієї проблеми. Відтак особистісно зорієнтовані освітні впливи мають бути спрямовані на процес формування духовних цінностей, де студент є пріоритетом.

В основі формування духовних цінностей студентів закладів вищої освіти лежить процес засвоєння юнаками й дівчатами моральних норм і цінностей, які регулюють поведінку людей і забезпечують їхню стійкість у різних обставинах. При цьому дії, вчинки, які спрямовані на зовнішнє дотримання моральних норм, але зумовлені не інтересами інших людей, а іншими мотивами (наприклад, острахом осуду), за логікою моралі не можна розглядати як моральні.

Формування духовних цінностей студентів потребує створення цілісної, самокерованої системи виховання, що передбачає:

- посилення уваги до особистості студента з урахуванням його можливостей і потреб;
- розвиток внутрішньої мотивації, формування знань і вмінь про духовні цінності;
- комплекс взаємодії освітніх закладів і зусиль громадських організацій щодо створення умов конкретного виховного середовища, яке забезпечувало б творче входження студентської молоді в різні види культури та сприяло їх інтенсивному духовному зростанню;
- цілеспрямоване науково-методичне забезпечення, удосконалення теоретичної й методичної підготовки педагогічних кадрів щодо здійснення діяльності з формування духовних цінностей із використанням сучасних форм та методів виховання, а також шляхом самоосвіти.

Однією з умов ефективного виховання, на думку академіка І. Беха, «є створення особливого науково організованого соціуму, який вирізняється від звичайного середовища вищими за змістом та інтенсивністю характеристиками спільної діяльності та спілкування, емоційно й інтелектуально насиченою атмосферою співпраці й творення. Колектив педагогів при цьому, за вченим, виступає не в декларативній формі «групи колег-однодумців», а у формі «колективу творців», що діє відповідно до організованого порядку, ритуалів, прийнятих у певному середовищі. Педагоги долучаються до спільної діяльності як рівноправні творчі її учасники» [1, с. 26–27].

В означеному контексті на особливу увагу заслуговують форми і методи виховання духовних цінностей, що мають соціальну зумовленість та практичне спрямування, забезпечують способи взаємодії викладачів і студентів, визначають ступінь активності студентської молоді в освітньому процесі та часовий інтервал його здійснення [6, с. 25].

Форми організації процесу виховання духовних цінностей розподіляються за такими основними ознаками:

- а) теоретичне і практичне значення щодо створення оптимальних моделей взаємин у системі «викладач, куратор — студент — студентський колектив»;
- б) способів стимулювання активності студентів;
- в) частки застосування в освітньому процесі;
- г) часовий інтервал здійснення.

Прикладом сучасної форми організації виховання духовних цінностей студентів виступає робота з web-квестом, підготовленим викладачем або знайденим у всесвітній мережі Інтернет. Web-квестом називають спеціальним чином організований вид дослідницької діяльності, для виконання якої студенти здійснюють пошук інформації в мережі за вказаними адресами [2, с. 117]. Їх створюють для більш ефективного використання часу тими, хто навчається, залучення отриманої інформації в практичних цілях, формування вміння критичного мислення, аналізу, синтезу й оцінки інформації [4, с. 22].

Для того, щоб така робота була максимально ефективною, web-квест (спеціальним чином організована web-сторінка) повинен містити такі частини:

- 1) вступ, у якому описують терміни проведення і пропонують вихідну ситуацію;
- 2) цікаве завдання, яке можливо реально виконати;
- 3) набір посилань на ресурси мережі, що необхідні для виконання завдання.

Деякі (але не всі) ресурси можуть бути скопійовані на сайт цього web-квесту для того, щоб полегшити тим, хто навчається, завантаження матеріалів. Вказані ресурси повинні містити посилання на веб-сторінки, електронні адреси експертів або тематичні чати, книги або інші матеріали, які є у викладача або в бібліотеці.

Web-квести можуть бути короткотривалими й довготривалими. Метою короткотривалих проєктів є набуття знань і здійснення їх інтеграції в свою систему знань. Робота над короткотривалим web-квестом може тривати від одного до трьох сеансів. Довготривалі web-квести спрямовані на розширення й уточнення понять. Після завершення роботи над довготривалим web-квестом студент повинен уміти проводити глибокий аналіз отриманих знань, уміти їх трансформувати, володіти матеріалом настільки, щоб мати змогу створювати завдання для роботи за темою. Робота над довготривалим web-квестом може тривати від одного тижня до місяця (максимум двох).

Форми web-квесту також можуть відрізнятися. Зокрема:

- 1) створення бази даних з проблеми, усі розділи якої готують студенти;
- 2) створення мікросередовища, у якому студенти можуть рухатися за допомогою гіперпосилань, що моделюють фізичний простір;
- 3) написання інтерактивної історії (студенти можуть обирати варіанти продовження роботи; для

цього кожного разу вказують на 2–3 можливих напрямки);

4) створення документа, що містить аналіз будь-якої складної проблеми; студенти можуть погодитися чи не погодитися з думкою автора;

5) інтерв'ю on-line з віртуальним персонажем. Відповіді й питання розробляють студенти, які на достатньому рівні простудіювали особу інтерв'юера. Цей варіант найкраще пропонувати не окремим студентам, а міні-групі, що отримує загальну оцінку [7].

Студентам може бути запропонована низка web-квестів за темами «Толерантна особистість», «Відповідальний вчинок, відповідальна поведінка», «В гідності сила людини», «Милосердя як духовна цінність», «Особистісна самодостатність» та ін.

До основних методів, спрямованих на формування духовних цінностей студентів, належить складання індивідуальних програм особистісного зростання, самопрезентація, розробка та захист творчих проєктів, сократівські бесіди, дискусійні гойдалки, вирішення індивідуально-ціннісних проблем («кути», «сніжки», «графіті»), вправи.

Серед ефективних методів формування духовних цінностей варто виокремити тренінг «Формуємо духовні цінності в дії», що має низку переваг:

1) спільна мета зближує і настає усвідомлення того, що проблема формування духовних цінностей стосується кожного;

2) тренінг дає можливість почути думки інших на проблему формування духовних цінностей, зокрема гідності, відповідальності, толерантності, милосердя та зіставити їх зі своїм баченням проблеми;

3) групова робота сприяє самоаналізу поведінки студентів у певній ситуації.

Під час тренінгу відбувається активне формування толерантності, милосердя, відповідальності до представників інших націй, культур, релігій, а також поглядів та думок інших.

Важливою умовою формування духовних цінностей студентів ЗВО є педагогічна підтримка у моральному самовизначенні, вияві духовних цінностей. Під педагогічною підтримкою розуміємо діяльність суб'єктів освітнього процесу, яка спрямована на надання превентивної та оперативної допомоги. Психологічний аспект такої діяльності полягає в співучасті в життєвому самовизначенні, у підготовці до здійснення морального вибору в кризових ситуаціях, у саморозкритті й усуненні суб'єктивних перешкод

розвитку, а також у наданні допомоги в конкретних ситуаціях. Педагогічна підтримка може виступати необхідним етапом розвитку, відносно вільним від формуальної ролі іншого й найбільш близьким до самостійної організації [5, с. 207].

У широкому значенні педагогічна підтримка полягає у створенні сприятливих умов для розвитку моральної свідомості студентів, розкриття й реалізації їхніх задатків, формування здатності до самостійних дій і морального самовизначення. Метою педагогічної підтримки у формуванні духовних цінностей студентів є усунення перешкод, які виникають на шляху особистісного становлення.

Основними принципами забезпечення педагогічної підтримки у формуванні духовних цінностей студентів є їхня згода на допомогу й підтримку, орієнтація на здатність студентів до самостійного вибору щодо вияву вчинку-гідності, вчинку-толерантності, вчинку-відповідальності, вчинку-милосердя у взаєминах [3, с. 86–87].

З метою забезпечення педагогічної підтримки та постійного зворотного зв'язку зі студентами доцільним є розроблення програми-тренажера для подальшого саморозвитку, самовиховання, формування духовних цінностей. Розроблена програма-тренажер орієнтована насамперед на організацію взаємодії між викладачем та студентами. В її основі лежить ідея конструктивістської педагогіки, яка прагне створити для студентів розвивальне середовище, що забезпечує можливості пошуку власного «Я», навчання способам конструювання знань, з огляду на індивідуальність й неповторність досвіду кожної особистості.

Програма-тренажер «Самотворення» містить такі блоки: пам'ятки студенту, методичний інструментарій, діагностичні засоби, ситуації та відео ситуації вчинків гідності, відповідальності, толерантності, милосердя, самодостатності, вправи на виявлення духовних цінностей особистості в повсякденному житті.

Отже, процес формування духовних цінностей студентської молоді в умовах закладу вищої освіти передбачає самопізнання, самоусвідомлення, розкриття юнаками і дівчатами власних особистісних характеристик. Усе це є визначальним у взаємодії, спілкуванні з іншими людьми, у розгляді основних складових духовних цінностей особистості, у навчанні студентів конструктивним взаєминам, прийомам саморегуляції емоцій і поведінки.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. К.: Либідь, 2003. Кн. 2. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: навч.-метод. посіб. — 344 с.
2. Лаппо В. В. Передумови використання Інтернет-ресурсів в якості засобів духовно-морального виховання студентів. Педагогічні науки. — 2015. — Вип. LXVIII. — С. 114–119.
3. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект: монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009. — 307 с.
4. Ніколенко Л. М. Поняття позааудиторної діяльності у соціально-педагогічному аспекті. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: педагогіка і психологія. — 2013. — № 1 (5). — С. 21–25.
5. Поліщук Н. В. Духовність молоді перед викликами інформаційно-високотехнологічного прогресу: монографія / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. — Рівне, 2016. — 335 с.
6. Осипова Т. Ю., Бартенєва І. О., Біла О. О. Виховна робота зі студентською молоддю: навч. посіб. / за заг. ред. Т. Ю. Осипової. Одеса: Фенікс, 2006. — 228 с.
7. Dodge B. March T. What's a web-quest? URL: <http://edweb.sdsu.edu/webquest/overview.htm>.

УДК 378:111.852:37.015.31

Мартиненко Людмила Василівна

аспірант

Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Мартыненко Людмила Васильевна

аспирант

Института педагогического образования и образования взрослых НАПН Украины

Martynenko Lyudmyla

Postgraduate Student of the

Institute of Pedagogical and Adult Education NAES of Ukraine

ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ВЧИТЕЛЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ РОЗВИТКУ ЙОГО ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ

ТВОРЧЕСКАЯ САМОРЕАЛИЗАЦИЯ УЧИТЕЛЯ КАК РЕЗУЛЬТАТ РАЗВИТИЯ ЕГО ЭСТЕТИЧЕСКОГО ОПЫТА

CREATIVE SELF-REALIZATION OF THE TEACHER AS A RESULT OF AESTHETIC EXPERIENCE DEVELOPMENT

Анотація. У статті розкриті фактори, що обумовлюють творчу самореалізацію вчителя і естетичний досвід, який прямо пропорційний творчій самореалізації педагога. Динаміка розвитку творчої самореалізації, в свою чергу, потребує, гармонії мислення і чуттєвості та має такі тенденції: від засвоєння пасивних форм художньо-естетичної діяльності до активної участі студентів у різноманітній творчій діяльності.

Ключові слова: вчитель, діяльність, естетичний досвід, педагогічна майстерність, самореалізація.

Аннотация. В статье раскрыты факторы, обуславливающие творческой самореализации учителя и эстетический опыт, который прямо пропорционален творческой самореализации педагога. Динамика развития творческой самореализации имеет следующие тенденции: от усвоения пассивных форм художественно-эстетической деятельности к активному участию студентов в разнообразной творческой деятельности.

Ключевые слова: деятельность, педагогическое мастерство, самореализация, учитель, эстетический опыт.

Summary. The article deals with the factors that contribute to creative self-teacher and aesthetic experience that is directly proportional to creative self-teacher. The dynamics of creative self has the following trends: the assimilation of passive forms of artistic and aesthetic activity to the active participation of students in a variety of creative activities.

Key words: activity, aesthetic experience, pedagogical skills, self, teacher.

Вступ. Однією з важливих проблем успішного встановлення національної школи України є формування творчої особистості педагога «Важливішими цілями створення системи освіти є передусім творча діяльність спеціаліста, здатність до гнучкої її перебудови, згідно зі зміною системи соціальних і культурних орієнтацій» (Зязюн І. А., Сагач Г. М., 1997, с. 65) [1, с. 65].

Проблема педагогічної майстерності, проблема розвитку естетичного досвіду є одними з ключових у педагогіці, яка як наука і особливо — як мистецтво, не можлива без педагога.

Поширеним у науці було визначення педагогічної майстерності як характеристика високого рівня

педагогічної діяльності. У цьому підході робиться наголос на аналізі не стільки внутрішньої природи суб'єкта педагогічної діяльності, скільки самого процесу та результату цієї діяльності. На думку І. А. Зязюна, майстерність вчителя необхідно розглядати як своєрідну етичну міру професійних діянь. Можна стверджувати, що педагогічна майстерність являє собою одиницю аксіологічно забарвленої етико-педагогічної свідомості.

Утілюючись в розмаїтті близькоспоріднених, а втім нетотожних понять, як то: «педагогічна творчість», «педагогічна культура», «педагогічний професіоналізм», «педагогічна технологія», «педагогічна етика», «педагогічний артистизм»

і подібне, без яких сьогодні важко уявити вітчизняний педевтологічний простір, і які забезпечують стабільність осмислення категорійної суті майстерності в специфічно-наукових ракурсах і деталях [4, с. 44].

Поняття «естетичний досвід» обґрунтовується у контексті категорії естетичного. Найбільш ємне визначення естетичного обґрунтував О. Лосєв: «Естетичне є вираження тієї чи іншої предметності, даної як самодостатня споглядальна цінність і обробленої як синтез суспільно-історичних відносин».

Основні проблеми формування естетичного досвіду були сформульовані античними мислителями (Аристотелем, Гомером, Піфагором Сократом, Платоном). На їхню думку, в особистості формується здатність бачити, відчувати й усвідомлювати прекрасне в мистецтві та дійсності, «як тільки відбувається відмежування «краси взагалі» та окремих довершених предметів, таким чином, зароджується власний естетичний досвід».

Платон розглядав естетичний досвід як основу виховання естетично розвиненої і естетично дієвої особистості, яка естетично здійснює свою життєдіяльність.

Феноменологічний аспект естетичного досвіду ґрунтовно досліджував французький естетик М. Дюфрен у праці «Феноменологія естетичного досвіду» (1953). Естетичний досвід згідно з концепцією Дж. Дьюї — це результат взаємодії живої істоти ч прекрасним у дійсності [6, с. 64–66].

Водночас спільною думкою науковців є те, що естетичний досвід може супроводжувати практичний, моральний, релігійний, інтелектуальний, проте жодним чином не повинен ототожнюватися з ними. Відмінність естетичного досвіду від будь-якого іншого досвіду — неутилітарний характер, отримання незацікавленого задоволення. Отже, естетичний досвід є унікальним феноменом людської особистості, посередником її взаємодії з навколишнім буттям та ціннісним фільтром осмислення суперечливих соціальних явищ і процесів, таке духовне утворення, що існує і виявляється через чуттєвість, як вираження «людських сутнісних сил».

Естетичний досвід є результатом культуротворчої діяльності людини і суспільства культури, оскільки формується під впливом того середовища, у якому він може повноцінно існувати, розвиватись і творити [6, с. 64–66].

Метою статті є розкрити роль естетичних начал у педагогіці, які пронизують усе життя людини, її працю, побут, відносини з людським оточенням. Естетика впливає на людину різноманітно, різнобічно збагачує її духовний світ і удосконалює її діяльність. Вона сприяє формуванню творчих здібностей особи і зміцненню її моральних позицій.

Завдання статті полягає в розкритті факторів, що обумовлюють творчу самореалізацію вчителя і естетичний досвід, який прямо пропорційний творчій самореалізації педагога. Оскільки творча самореалізація проявляється як взаємодія між внутрішньо

особистісними структурами, як вільна комбінація ідей, образів та моделей дійсності, то провідне місце в даному процесі належить уяві і майстерності майбутнього педагога. Естетичний досвід як неперервний процес має здійснюватися передусім у діяльності, в різнобічній соціальній творчості. Необхідно не лише навчити кожну людину естетично-почуттєво реагувати на оточуючий світ, але й збудити потребу у його перетворенні без нанесення йому екологічної ущербності, згідно з естетичними нормами й ідеалами; постійно прагнути до високої професійної майстерності, творчості, органічно поєднувати духовну і фізичну досконалість.

Важливо не приймати особистість як об'єкт естетичного впливу в стані пасивності, а формувати особистісне активне начало для постійного і неперервного, до життєвого естетичного самовиховання.

Естетичне виховання та творча самореалізація майбутнього вчителя. Єдність естетичного й морального виховання, а також виховання громадянського і політичного, гармонія Істини, Добра й Краси є не лише очікуваним результатом, але й передумовою ефективного естетичного виховання. Справжньою основою, умовою формування уявлень про прекрасне і потворне, піднесене і низьке, трагічне і комічне, здатності відчувати й переживати естетичне в навколишньому світі є вільне громадянське мислення і поведінка особи. Саме естетика передує всім духовним аспектам формування людини, включаючи естетичне [1, с. 4].

Творчість, за словником С. І. Ожегова, — це створення нових за задумом і реальним втіленням культурних та матеріальних цінностей. У психологічному словнику творчість інтерпретується як діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей. Педагогічна енциклопедія визначає творчість як вищу форму активної та самостійної діяльності особистості [3, с. 687].

Естетичний досвід як сукупність систем естетичного знання і естетичних здібностей педагога формується як результат нагромадження специфічних засобів і методів естетичної діяльності. В процесі розвитку естетичного досвіду домінуючими виступають такі форми естетичної свідомості як естетичні почуття, емоції, сприймання, смаки, оцінки, погляди, потреби, ідеали, цінності. Тому проблеми творчої самореалізації майбутнього вчителя — це проблеми естетичного досвіду, який розвивається всіма засобами навчання і виховання.

Як відзначає І. А. Зязюн «естетичний досвід — надзвичайно широка галузь естетичної теорії, в якій збігаються інтереси таких наук, як філософія, педагогіка, фізіологія вищої нервової діяльності, психологія, соціальна психологія, кібернетика, естетика тощо. Естетичний досвід дає новий матеріал для світоглядного зростання особи. У свідомості людини залежно від конкретних умов її формування утворюється складний сплав художніх, моральних, політичних, трудових та інших установок» [2, с. 6].

Естетичний досвід встановлює гармонію здібностей, примирює людину саму з собою, вказує на її здібності до наукової творчості, до дії, навчає відчувати форму. Завдяки йому у науці виникають такі фундаментальні поняття, як інваріант, порядок, закон тощо. Іншими словами, «естетичний досвід може бути визначений як початок усіх доріг, що проходить людство». Але більше над усе естетичний досвід є незамінним у встановленні гармонії між людиною і світом [2, с. 93].

Факторами, що обумовлюють творчу самореалізацію майбутнього вчителя є [8, с. 26–77]:

- демократизація відносин між викладачами і студентами, яка виступає суттєвим елементом розвитку естетичного досвіду майбутнього вчителя і стимулює готовність у майбутньому будувати свої відносини з учнями на основі співробітництва, гуманізму, розуміння і взаємної поваги, культури демократії;
- наявність умов для розвитку інтересів, нахилів і здібностей кожного студента, в яких закладаються основи генералізованої творчої потреби вносити елементи краси в усі види діяльності;
- зростання питомої ваги трудового виховання, що пов'язане із формуванням естетичного ставлення до різних видів праці, в тому числі, розумової;
- естетизація всіх аспектів життєдіяльності майбутніх педагогів, спрямована на задоволення потреби у переживанні прекрасного, осмисленні його і виробленні власної позиції у ставленні до дійсності.

Система розвитку естетичного досвіду передбачає творчу самореалізацію майбутнього вчителя як суб'єкта індивідуального професійного розвитку в процесах [8, с. 76]:

- засвоєння спеціальних і загальноосвітніх навчальних дисциплін (розвиток естетичного сприймання, мислення, фантазії);
- засвоєння дисциплін психолого-педагогічного профілю (розвиток емоційно-мотиваційної сфери, морально-естетичних понять);
- естетичне самовиховання (участь у різноманітній художньо-творчій діяльності);
- педагогічної практики (розвиток творчих здібностей, новаторства, колективної співтворчості).

Згідно основних положень системи К. С. Станіславського, тільки при наявності узгодженої роботи всіх рушійних сил психологічного життя ми творимо вільно, безпосередньо, не від імені інших, а від свого власного імені, за рахунок свого особистого страху і своєї особистої совісті [7, с. 504].

Творча самореалізація майбутнього вчителя потребує активної і постійної участі уяви, почуттів, пам'яті і мислення. Їх взаємозв'язок робить творчий процес динамічним.

Динаміка розвитку творчої самореалізації, в свою чергу, потребує, гармонії мислення і чуттєвості та

має такі тенденції: від засвоєння пасивних форм художньо-естетичної діяльності до активної участі студентів у різноманітній творчій діяльності [5].

Розвиток естетичного досвіду в майбутнього педагога шляхом диференційованого та індивідуального підходу визначається рівень естетичного досвіду студента. Практика показує, що з цією метою можна використовувати різні типи варіативних індивідуальних програм художньо-естетичної діяльності студентів, а саме [6, с. 63]:

- видовищно-емоційні;
- рекреаційні;
- креативні;
- комплексні.

Участь у видовищно-емоційних програмах (свята, особливі події, ділові контакти) потребує єдності емоційно-образного та пізнавального аспектів естетичного досвіду майбутнього вчителя. Тут створюються умови для творчої самореалізації через прояв емоційної реакції на конкретні події, а також активну чи пасивну участь.

Агітаційні програми розраховані на студентів, що мають певний естетичний досвід і здатні його пропагувати.

Рекреаційним програмам надають перевагу студенти, які в художньо-естетичній діяльності вбачають в основному дозвільно-розважальну функцію. Так, дисколекторії, дискотеатри, танцювально-розважальні шоу розвивають емоційно-вольову сферу особистості студента. Творча самореалізація кожного учасника стимулюється громадською думкою.

Креативні програми (організація виставок, спектаклів, музеїв і т.п.) розраховані на студентів з високим рівнем естетичного досвіду. Творча самореалізація майбутніх педагогів відбувається в процесі креативної діяльності, співтворчості, співавторства, співвиконавства і т.п.).

Комплексні програми включають елементи різних програм і організовуються, в основному, на початку навчального семестру з метою визначення особистої участі майбутніх педагогів в тій чи іншій програмі. Вибір програми залежить від рівня естетичного досвіду кожного студента.

Користуючись трьохрівневою шкалою, можна виділити групи майбутніх педагогів з рівнем естетичного досвіду [8, с. 78–79]:

- пасивно-споглядацька — багаточисленна група студентів, які позитивно ставляться до художньо-естетичної діяльності, беруть участь в заходах, що організовують їх однокурсники, але самі не проявляють ініціативи і тому не здатні до творчої самореалізації;
- активно-споглядацька — багаточисленна група майбутніх педагогів, які не впевнені у власних художньо-естетичних можливостях, але мають середній рівень розвитку художньо-естетичних здібностей, частково здатні до творчої самореалізації;

– активно-перетворююча — не багаточисленна група студентів, які навчаючись у загально-освітніх школах, розвивали свій естетичний досвід в музичних, хореографічних, образотворчих школах, студіях, гуртках, вони вміють організовувати творчу діяльність, спрямовану на перетворення оточуючого світу з позиції його естетичного вдосконалення і, безумовно, само реалізуються в даній діяльності.

Результати розвитку естетичного досвіду майбутнього вчителя визначаються здатністю студента перейти з групи з нижчим рівнем розвитку естетичного досвіду в групу з вищим рівнем. Основою оцінки творчої самореалізації майбутнього вчителя є його конкретна діяльність.

Важливим аспектом педагогічного впливу на майбутніх педагогів пасивно-споглядацької групи є включення їх у спільну діяльність, створення при цьому відповідного емоційного фону, що дає можливість вільної дискусії, довірливих взаємовідносин, ділової критики. Організація спільної художньо-естетичної діяльності може відбуватися у формі гри. Для студентів активно-споглядацької групи важливо знаходити тактовні оцінки їх діяльності, що дасть змогу їм здобувати впевненість в собі, розкривати причини власних невдач. Тут доцільно використовувати такі форми виховної роботи, як проведення різноманітних заходів більш досвідченишими студентами, присутність на відкритих заходах та аналіз естетичного досвіду. Крім цього у студентів даної групи потрібно виробляти вміння проектувати творчу ситуацію. Мета проектування творчої ситуації — виявлення перспективних варіантів, зіставлення даних творчого пошуку і реальної дійсності [8, с. 77].

Студентам, які належать до активно-перетворюючої групи, надається свобода у виборі змісту і форм творчої самореалізації. Вони можуть залучатися

до проведення консультацій, зустрічей по обміну естетичним досвідом творчо працюючих вчителів внутрішкільних семінарів, до керівництва творчими учнівськими групами.

Оскільки творча самореалізація проявляється як взаємодія між внутрішньо особистісними структурами, як вільна комбінація ідей, образів та моделей дійсності, то провідне місце у цьому процесі належить уяві і майстерності майбутнього педагога. Паралельно з формуванням мислення естетичний, розумовий і практичний види досвіду розвиваються, засвоюються, вдосконалюються опосередкованим шляхом через слово і практичну дію [5].

Висновки. Практика показує, що творча самореалізація майбутнього вчителя відбувається успішно, якщо опирається на такі принципи:

- науковість естетичної освіти і виховання на всіх етапах розвитку естетичного досвіду майбутнього вчителя;
- єдність аудиторної і позааудиторної роботи;
- професійна спрямованість всієї системи розвитку естетичного досвіду майбутнього вчителя;
- активний взаємозв'язок рад факультетів, кафедр, громадських організацій.

Перспективи подальших досліджень. Дана стаття не вичерпує усіх аспектів розвитку естетичного досвіду майбутнього вчителя як основу його творчої самореалізації. Подальшого вивчення потребують проблеми забезпечення наступності формування естетичного досвіду в системі середньої, післядипломної педагогічної освіти, дослідження естетичного досвіду як складової педагогічної майстерності вчителя. Необхідно досліджувати формування естетичного досвіду як основу творчої самореалізації у зарубіжних системах вищої педагогічної освіти, розглянути питання педагогічного стимулювання процесу формування естетичного досвіду майбутніх учителів.

Література

1. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, асп., студ. середніх та вищ. навч. закл. / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. — Київ: Укр.-фінський ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. — 302 с.
2. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи: формування і сфери впливу: монографія. — Київ: Вища школа, 1976. — 172 с.
3. Ожегов С. И. Словарь русского языка. Около 57000 слов / под ред. Н. Ю. Шведовой. — М.: Русский язык, 1986. — 797 с.
4. Науковий вісник Миколаїв. держ. ун-ту. ім. В. О. Сухомлинського. Серія: пед. науки. — Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2012. — Вип. 36: Педагогічна майстерність: теорія і технології. — 146 с.
5. Професійно-творча самореалізація майбутнього педагога в інноваційній освіті: монографія / за ред. Л. О. Лазарева. — Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. — 386 с.
6. Розвиток професійного досвіду викладачів вищих педагогічних навчальних закладів на етико-естетичних засадах: монографія / за наук. ред. Л. Б. Лук'янової; Ін-т. пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. — Київ: Талком, 2016. — 272 с.
7. Станиславский К. С. Статьи. Речи. Беседы. Письма. — М.: Искусство, 1953. — 630 с.
8. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. пр. Вип. 3 / НПУ ім. М. П. Драгоманова. — Київ: НПУ, 1999. — 461.

УДК 633.6

Сулаймонов Иномжон Жамолдинович

«Агрохимё ва тупроқшунослик» кафедраси доценти

Андижон кишлок хўжалик институти

Сулайманов Инамжан Жамалдинович

доцент кафедраси «Агрохимия и почвоведение»

Андижанский сельскохозяйственный институт

Sulaymonov Inomjon

Docent of Department «Agricultural Chemistry and Soil Science»

Andijan Agricultural Institute

Комилова Дилфуза Кутбидиновна

«Агрохимё ва тупроқшунослик» кафедраси ассистенти

Андижон кишлок хўжалик институти

Комилова Дилфуза Кутбидиновна

ассистент кафедраси «Агрохимия и почвоведение»

Андижанский сельскохозяйственный институт

Komilova Difuza

Assistant of Department «Agricultural Chemistry and Soil Science»

Andijan Agricultural Institute

Собиров Саидислом Турсунбоевич,

Солижонов Шахбоз Зафаржонович,

Абдукодиров Хайрулло Валижонович

«Агрономия» факультети талабалари

Андижон кишлок хўжалик институти

Собиров Саидислом Турсунбоевич,

Солижонов Шахбоз Зафаржонович,

Абдукодиров Хайрулло Валижонович

студенты факультета Агрономии

Андижанского сельскохозяйственного института

Sobirov Saidislom,

Solijonov Shahboz,

Abduqodirov Khayrullo

Students of Faculty of Agronomics of the

Andijan Agricultural Institute

ТАКРОРИЙ ЭКИН СИФАТИДА ҚАНД ЛАВЛАГИ УРУҒИНИ КАПСУЛАЛАБ ЭКИШНИ ТЕКИС КЎЧАТ ОЛИШИ БИЛАН БОҒЛИҚЛИГИ

ПОВТОРНОЕ ВЫРАЩИВАНИЕ СЕМЯН САХАРНОЙ СВЕКЛЫ ЗАВИСИТ ОТ ПОСЕВА ПОСАДКИ САЖЕНЦЕВ

REPETITIVE CULTIVATION OF SUGAR BEET SEEDS IS ASSOCIATED WITH THE SOWING OF PLANTING SEEDLINGS

Аннотация. Суғориладиган ерлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш максасида такрорий экин сифатида қанд лавлагини такрорий экин сифатида экканимизда улар уруғларидан тўлиқ кўчат олишимиз учун унинг уруғларини биогумус билан 50 ва 75% миқдорида капсулалаб экиш яхши (мос ҳолда 84ва 89%) самара беради.

Таянч сўзлар: бугдой, такрорий экин, қанд лавлаги, илдизмева, қандилик, капсула, ҳосилдорлик, униб чиқиш, нам, суғориш, экинлар, майдон, тупроқ, ўғитлаш.

Аннотация. Чтобы повысить эффективность использования орошаемых земель в качестве второй культуры последующих ударов, лучше собрать 50–75% ее семян (84% и 89%), чтобы получить полную сажень их семян.

Ключевые слова: пшеница, павторный культур, сахарная свекла, корнеплод, сахарность, капсула, урожайность, приростание, влажность, полив, культур, площадь, почва, подкорм.

Summary. In order to increase the efficiency of irrigated land use as a second crop of succeeded suction, it is best to plant 50–75% of its seeds with seeds (respectively, 84% and 89%), so as to obtain full seedlings of seeds.

Key words: wheat, sugar beet, cornea, saxarity, capsule, yield, increase, humidity, area, root system, yield, soil, feeding.

Республикамиз аҳолисини озиқ-овқат маҳсулотларига хусусан, нон ва нон маҳсулотларига бўлган талабини қондириш мақсадида бугдой майдонлари суғориладиган ерлар ҳисобига кенгайтирилди. Бунинг натижасида суғориладиган ерлардан самарали фойдаланиш мақсадида бугдой ҳосили йиғиштириб олинганидан кейин унинг ўрнига такрорий экин экиш муаммоси пайдо бўлди. Натижада бугунги кунга келиб, республикамизнинг турли тупроқ-иклим шароитлари учун такрорий экинлар сифатида қайси экинларни экиш кераклиги ва уларни ўстириш агротехникаси бўйича жуда кўп маълумотлар олинди. Бугунги кунда шу маълумотлар асосида суғориладиган ерлардан фойдаланиш самарадорлиги муттасил ошиб бормоқда. Аҳоли эҳтиёжлари учун етарли миқдорда маҳсулотлар етиштирилмоқда.

Республикамиз иклими ёз ойларида ўта иссиқ бўлиб, ўша вақтда экилган уруғларни тўлиқ униб чиқиши, экилган кўчатларни тутиб қолишида қийинчиликлар туғдириб келган. Қанд лавлагининг уруғи бошқа ўсимликлар уруғидан кескин фарқ қилади. М. А. Белаусов (1947) нинг берган маълумотида кўра қанд лавлагининг уруғи ўзининг оғирлигига нисбатан 180% намни ўзлаштирганидан кейин униб чиқади. Бу намликни республикамизнинг иссиқ кунларида етарли миқдорда таъминлашда қийинчилик туғиради. Бу уруғларни кеч униб чиқишига ва текис кўчатлар ҳосил қилишига салбий таъсир кўрсатади. Қанд лавлаги уруғини етарли миқдорда намлаб кейин экилса, уруғ таркибида маълум миқдорда қанд миқдори бўлганлиги боис, улар сеалкаларга ёпишиб қолади. Бу уруларни те-

кис тушмаслигига ва майдаланиб кпетишига олиб келади.

Юқоридагиларни ҳисобга олган ҳолда биз қанд лавлаги уруғини қобиклаб (капсулалаб) экишни ўз олдимизга мақсад қилиб олдик. Қобик сикатида биогумусдан фойдаландик, уларни қанча миқдорда кўшиш кераклигини ўрганиш мақсадида биогумусни турли нисбатларда кўшиб кўрдик. Бу куйидаги 1-жадвалда келтирилган. Тадқиқотларимизда қанд лавлагининг қатор оралиқлари 60 см қилиб олинди, 60X20–1 тизимда экилди. Тажрибада бешта вариант бўлиб, тўрт такрорланишда бир ярус қилиб жойлаштирилган, битта деаянкада саккиз қатор бўлиб, қаторнинг узунлиги 100 метрни, деаянканинг умумий майдони 480 м² ни, ҳисобга олиш майдони эса 240 м² ни ташкил этади.

Биз юқорида таъкидлаб ўтганимиздек, қанд лавлаги уруғи ўзининг оғирлигига нисбатан 180% намни ўзлаштирганда униб чиқади. Ҳаммага маълумки, экинлар уруғини униб чиқишини ҳисобга олиш умумий уруғларни 10% миқдорида (Доспехов, 1985) униб чиққанида бошланади ва 75% дан ортганида тўлиқ униб чиққан деб ҳисобланади.

Тажриба бугдой дон ҳосили йиғиштириб бўлгач, ер шудгорланиб, барона қилиниб, мола босилганидан кейин 24 майда экилди. Тажриба вариантлари бўйича униб чиқишни кузатганимизда, назорат ва биогумус мидори 25% қилиб капсулаланган иккинчи вариантда уруғ экилган куннинг тўртинчи куни униб чиқиш бошланмаганлиги кузатилди. Тадқиқобнинг ўрганилаётган учинчи вариантида 17%, тўртинчида 19% ва бешинчи вариантда 11% бўлганлиги кузатилди. Кейинги кузатишларимизда,

1-жадвал

Қанд лавлаги уруғини капсулалаб экишни кўчатлар униб чиқишига таъсири

Вар.	Экиш усули, биогумус миқдори, %	Уруғларни униб чиқиши, %				
		28.06	29.06	30.06	01.07	02.07
1	Назорат	-	-	17	51	74
2	25	-	26	57	84	
3	50	17	48	78		
4	75	19	51	83		
5	100	11	39	67	89	

иккинчи куни (29.06) 2-вариантда униб чиқиш бошланиб, 26% ни ташкил этди. Назорат вариантыда 30.06 куни униб чиқиш бошланган бўлсада, қолган вариантларда униб чиқиш тугаганлигига қарамасдан, 02.07 кунга келиб бори 74% уруғ униб чиққанлиги аниқланди. Кейинги кунларда ҳам бу ўзгармай қолди. Бунинг сабаби, суғорилган майдонда тупроқ намлигини кам бўлганлиги сабабли уруғларни униб чиқишига намни етарли бўлмаганлиги бўлса керак. Униб чиқиш тажрибанинг

ўрганилаётган 3 ва 4 вариантларда бўлиб, у униб чиқиш бошланганнинг учинчи кунида, яъни 30.06 куни тўлиқ (мос равишда 78 ва 83%) униб чиққанлиги кузатилди.

Демак, қанд лавлагини такрорий экин сифатида экканимизда улар уруғларидан тўлиқ кўчат олишимиз учун унинг уруғларини биогумус билан 50 ва 75% миқдорида капсулалаб экиш яхши (мос ҳолда 84ва 89%) самара беради. Кўчатларни қисқа муддатда бир текис униб чиқишини таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Белоусов Б. А. Сахарная свекла в Узбекистане. — М. «Сельхозиздат», 1947 г.
2. Сулаймонов И. Ж. Минеральное удобрение в сахарном свекле / Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги журнали. Т., 1996. — 16–17 бетлар.

УДК 633.51

Комилов Комилжон Собирович

«Агрохимё ва тупроқшунослик» кафедраси доценти

Андижон қишлоқ хўжалик институти

Комилов Комилжон Собирович

доцент кафедры «Агрохимия и почвоведение»

Андижанский сельскохозяйственный институт

Komilov Komiljon

Docent of Department «Agricultural Chemistry and Soil Science»

Andijan Agricultural Institute

Комилова Дилфуза Кутбидиновна

«Агрохимё ва тупроқшунослик» кафедраси ассистенти

Андижон қишлоқ хўжалик институти

Комилова Дилфуза Кутбидиновна

ассистент кафедры «Агрохимия и почвоведение»

Андижанский сельскохозяйственный институт

Komilova Difuza

Assistant of Department «Agricultural Chemistry and Soil Science»

Andijan Agricultural Institute

Алижоновна Гулбахор Алижоновна,

Собиров Саидислом Турсунбоевич,

Мамадалиев Жахонгир Шохрухбекович

«Агрономия» факультети талабалари

Андижон қишлоқ хўжалик институти

Алижоновна Гулбахор Алижоновна,

Собиров Саидислом Турсунбоевич,

Мамадалиев Жахонгир Шахрухбекович

студенты факультета Агрономии

Андижанского сельскохозяйственного института

Alijonova Gulbahor,

Sobirov Saidislom,

Mamadaliyev Jahongir

Students of Faculty of Agronomics of the

Andijan Agricultural Institute

ЎЎЗА ҚАТОР ОРАЛАРИНИ ИШЛАШ ВА СУЎОРИШ ТАРТИБЛАРИНИНГ ЎСИМЛИКЛАРНИ ИЛДИЗ ТИЗИМИГА ТАЪСИРИ

ВЛИЯНИЕ ОБРАБОТКИ И ОРОШЕНИЯ РЯДОВ НА КОРНЕВУЮ СИСТЕМУ РАСТЕНИЙ

EFFECTS OF PROCESSING AND IRRIGATION OF ROWS ON THE ROOT SYSTEM OF PLANTS

Аннотация. Андижон вилоятининг оч тусли бўз тупроқлари шароитида 90 см ли ўўза қатор ораларига биринчи ишловни 17–18 см, кейингиларни 14–16 см чуқурликда ўтказиб, ягоналаш олдиан 23–25 см чуқур юмшатиб, суғоришларни ЧДНС га нисбатан 70–70–60 фоизли тартибда ўтказилганда ўўзани илдиз ҳажми кенглиги 4,3–5,6 см³ ни ташкил этди.

Таянч сўзлар: сугориш тартиби, гўза қатор ораларига табақалаб ишлов бериш, тупроқнинг сув-физик ҳоссалари, тупроқнинг агрохимёвий ва агрофизикавий хоссалари, ривожланиши, пахта ҳосили, тола сифати, ўсимлик илдизи.

Аннотация. В условиях светло-бурых почв Андижанской области 90 см хлопка выливается между 17 и 18 см в первом ряду, следующей глубиной 14–16 см, глубиной размягчения 23–25 см и орошением 70–70–60% в 70–70–60% Ширина корневого объема составляла 4,3–5,6 см³.

Ключевые слова: режим орошения, глубина дифференцированной обработки междурядий хлопчатника, агрофизические и агрохимические свойства почвы, рост, урожайность, хлопчатника, качество волокна, развитие, корневая система.

Summary. Under the conditions of light-brown soils of the Andijan region, 90 cm of cotton is poured between 17 and 18 cm in the first row, the next 14–16 cm depth, 23–25 cm deep softening, and 70–70–60% irrigation in the 70–70–60% The width of the root volume was 4.3–5.6 cm³.

Key words: deep processing of cotton row spacing, irrigation regime, agro physical and agrochemical properties of the soil, growth, development, root system, yield.

Пахтачиликда, гўза қатор ораларга ишлов беришни сугориш тартибига, тупроқ ва иқлим шароитига монанд ҳолда амалга ошириш, ишлов чуқурлигини гўза илдизининг ривожланиш даражасини ҳисобга олиб белгилаш ниҳоятда муҳимдир. Зероки гўза қатор ораларини ишлаш ҳамда сугориш бир-бирига бевосита боғлиқ агротадбир ҳисобланиб, ёш ниҳоллар ўсиб чиққандан то мевалаш, ҳосилни пишиб етилиши давригача давом этади, ёки гўза амал даврини деярли тўла қамраб оладиган тадбирлардир. Винобарин, гўза ўсимлиги илдизининг мақбул ривожланиши, тупроқ намлиги билан мақбул таъминланиши, тупроқнинг ҳарорат ва ҳаво маромларини яхшиланишида қатор ораларини ишлаш бошқа агротехник тадбирлар қаторида гўзадан юқори, сифатли ҳамда эртаки ҳосил олишга бевосита дахлдордир.

Бизга маълумки, гўза қатор ораларини ишлаш жараёнида ўсимлик ён илдизларининг шикастланиши ва қиркилиши табиий. Гўза ўсимлигини ён илдизларининг қиркилиш ўсимлик 3–4 чинбарг ҳосил қилган босқичдан бошланади. Винобарин, гўза қатор оралари 90 см бўлганда эгатнинг энг чуқур ишлов бериладиган ўртаси ўсимлик жойлашган нуқтадан 35–45 см четда бўлади. Бунда ишлов берувчи жиҳоз хоҳ ғозпанжа, хоҳ юмшатиқлар (наралник, чизел жиҳози) эгат ўртасидаги 5–6 см тупроқ қатламини кесиб ўтади, 10–12 см қатлам тупроғини юмшатиши ёки қўзғатиши мумкин.

Ҳайдов қатламидаги ўсимликда 20 дона бирламчи ён илдизлар ҳосил бўлган, шундан қатор ораларга ишлов берилган қатламда 11 дона ён илдиз пайдо бўлган. Лекин улардан 7 донаси қатор ораларни юмшатиш жараёнида қиркиб юборилган. Ишлов қатламдан қуйи тамон ўсган, бу қатламдан пастда пайдо бўлган ён илдизлар мутлақо шикастланмаган ёки қирқилмаган.

Доимий 17–18 см чуқурликда тупроқ юмшатилиб, ишлаб турилган 3-вариантда гўза илдиз тизимидаги бирламчи ён илдизларни қиркилиши энг чуқур ишловга мос ҳолда созланган камров кенглиги бўйича ўрнатилган жиҳозлар ўтган жойларда со-

дир бўлган. Чунки гўза ўсимлиги илдиз тизимини аниқлаш давригача ёки ўсимликни гуллаш мевалаш даврида ҳар иккала сугориш тартибида ҳам 4 мартадан қатор оралари ишланган эди. Бунинг оқибати ўлароқ 0–18 см ли қатор ораларни ишлаш қатламидаги бирламчи ён илдизларнинг 54,5 фоизи фаолиятига салбий таъсир бўлиб, гўзанинг пояси, шохлари, мевалари ва барглари ҳам таъсир этиши, транспирация, фотосинтез жараёнлари, ўсимликни озиқ моддалар билан илдиз орқали таъминланишига путур етган деб ҳисоблаймиз.

Тўртинчи вариантда гўза ўсимлигининг ҳосили пишабошлаган давригача илдизни мақбул ўсиб ривожланиши учун қулай тупроқ шароити яратилган. Шунингдек, тупроқни ҳажмий вазни, ғовақлиги, сув ўтказувчанлиги назорат, 1-вариантга нисбатан маъқуллиги ҳақида тупроқнинг агрофизикавий хусусиятларига қатор ораларни ишлаш чуқурлиги ҳамда сугориш тартибларини таъсири бўйича маълумотлар берилган эди. Гўза қатор ораларига дастлаб чуқур (17–18 см) кейин саёзроқ (14–16 см) ишлов берилганда аниқланган илдиз тизимининг ҳолати юқоридагиларни исботлайди.

Гўза илдиз тизими учун биринчи ишлов 17–18 см, кейинги ишловлар 14–16 см га ўтказилган 4-вариантдагидан ҳам устунлик қиладиган тупроқ қатламининг шароити яғаналаш олдида 23–25 см га чуқур юмшатиш ўтказилган 6-вариантда вужудга келди.

Дастлабки ишлов 17–18 см ўтказилиб, гўза 1–2 чинбарг чиқарганда, яғаналаш олдида чизел билан чуқур юмшатиш 23–25 см ўтказилган бу вариантда гўза ўқ илдизи ҳайдов қатламда 26 дона бирламчи ён илдиз ҳосил қилгани ҳолда ишчи жиҳозлар қиркиб юборган ён илдизлар сони 4 донадан ортмади.

Гўза илдиз тизимини ўрганиш жараёнида аниқланишича гўза қатор ораси ҳар бир ишловда 14–16 см юмшатиш 1- вариантда 23,5 фоиз, ҳар доим 17–18 см ишланган 3-вариантда 35 фоиз, биринчи ишлов 17–18 см, кейинги ишловлар 14–16 см ўтказилган 4-вариантда 16,6 фоиз, аввал чуқур, кейин саёз ишлов қилинган, яғаналаш олдида бир марта

1-жадвал

**Ѓўза қатор ораларни ишлаш технологиясининг амал даври
охирида илдиз тизимиға таъсири (0–40 см)**

Вар. Рак.	Ишлов чуқурлиги, см		Бирламчи ён ил- дизлар сони, дона	Шундан қирқилга- ни, дона	Бир ўсимлик ил- дизи ҳажми, см³	Бир ўсимлик ил- дизининг вазни, г
	Биринчиси	Кейин- ги-лари				
Сугориш тартиби ЧНДС га нисбатан 65–65–60%						
1	14–16	14–16	15	5	10.7	8.315
2	17–18	14–16	16	7	8,3	8,421
3	17–18	17–18	17	9	8.0	6.291
4	17–18	14–16	21	5	11.6	9.523
5	14–16	18–20	18	11	9,2	8,102
6	17–18	14–16	24	5	12.9	9.851
Сугориш тартиби ЧНДС га нисбатан 70–70–60%						
1	14–16	14–16	17	4	11.8	8.543
2	17–18	14–16	18	6	8,5	8,523
3	17–18	17–18	20	7	9.1	6.756
4	17–18	14–16	24	4	12.8	9.771
5	14–16	18–20	20	10	9,8	8,307
6	17–18	14–16	26	4	14.1	10.201

23–25 см чуқур юмшатишган 6-вариантда 15,3 фоиз бирламчи ён илдизлар култивация ишчи жиҳозлари билан қирқилар экан (1-жадвал).

Ѓўза қатор оралари мунтазам саёз ишланган 1-вариантда бир туп ғўза илдизи 15–17 дона бирламчи ён илдиз пайдо қилди. Қатор ораларига ишлов чуқурлигининг оширилиши бирламчи ён илдизлар сонини 5–9 донага кўпайтирди.

Мунтазам 14–16 см ишланган тупроқ қатламидаги илдизлар ҳажми 2-вариантдагидан 3,3 см³ га кўплиги аниқланди.

Дастлабки ишловлар чуқур ўтказилиб, кейингилар бир оз саёз қилинган, 23–25 см чуқур юмшатишган 4, 6-вариантларда эса 2-вариантга нисбатан илдиз ҳажми кенглиги 4,3–5,6 см³ ни ташкил этди.

Дастлаб чуқур, кейин саёз ишлов берилган тупроқ қатламидаги илдиз тизими ҳақида эса юқоридагининг акси рўй беради, ёки 2-вариантдагидан қарийб икки марта кам қирқилган илдиз тизимининг бир оз тикланиши учун шунча кам вақт, энергия, сув, озиқа ва бошқалар сарфланади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Доспехов Б. А. Методика полевого опыта. — М. «Агропромиздат», 1985 г.

УДК: 316.77(621.397.13+004.738.5)

Дутчак Андрій Анатолійович
аспірант
Української академії друкарства
Дутчак Андрей Анатоліевич
аспирант
Украинской академии печати
Dutchak Andrii
Postgraduate Student of the
Ukrainian Academy of Printing

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОНЛАЙН-ТЕЛЕБАЧЕННЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЕВОЛЮЦІЇ ЙОГО СКЛАДОВИХ

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОНЛАЙН-ТЕЛЕВИДЕНИЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЭВОЛЮЦИИ ЕГО СОСТАВЛЯЮЩИХ

PROSPECTS FOR ONLINE TV DEVELOPMENT THROUGH THE PRISM OF EVOLUTION OF ITS COMPONENTS

Анотація. Визначено основні складові терміну онлайн-телебачення. Проаналізовано стан та подальшу перспективу розвитку зазначених складових. Визначено ключові прогнози науковців та експертів щодо розвитку цих складових. Подано власне бачення процесу еволюції онлайн-телебачення.

Ключові слова: Інтернет, телебачення, масова комунікація, засоби масової комунікації, інтернет-аудиторія.

Аннотация. Определены основные составляющие термина онлайн-телевидения. Проанализировано состояние и дальнейшую перспективу развития указанных составляющих. Определены ключевые прогнозы учёных и экспертов относительно развития этих составляющих. Предложено свое видение процесса эволюции онлайн-телевидения.

Ключевые слова: Интернет, телевидение, массовая коммуникация, средства массовой коммуникации, интернет-аудитория.

Summary. The key components of a term «online television» are defined. The current status and further prospects for development of these components are analyzed. The author describes main prognoses made by scientists and experts in terms of how these components can evolve and provides his own view of online-TV development.

Key words: Internet, television, mass communication, means of mass communication, internet audience.

Постановка проблеми. Поруч з розвитком медіа, розвиватимуться і професійні галузі, залучені до сфери створення та поширення інформації. Якщо журналіст наприкінці минулого століття був вузькоспеціалізованим професіоналом в сфері друкованих видань, радіо чи телебачення, то сьогодні ця професія стає все більш універсальною. Трапляються медіа холдинги, у структурі яких є газети, радіостанції та телеканали. Один журналіст такого медіа може водночас писати репортаж, готувати відео для сюжету та записувати коментар для радіо. Поруч з цим, серед професійних завдань журналіста з'явилась робота з новими медіа: написання текстів для сайтів, коротких повідомлень для сервісів мікроблогів, повідомлень у соціальних мережах.

Окрім змін в основних професіях, еволюція ЗМІ спричинила появу нових. В ньюзрумах з'явилися посади пікчера, стрімера, SEO-спеціаліста, екаунт-оператора. Поруч з цими медійними професіями, сучасні ЗМІ все частіше залучають до своєї роботи спеціалістів з інших галузей. Якщо кілька років тому веб-сайт для медіа розробляли на замовлення, то сьогодні великі компанії мають власний штат програмістів, які не тільки розробляють сайт, але й підтримують інфраструктуру всередині компанії, розробляють нові продукти та різнопланові медійні додатки.

Професія редактора з появою нових-медіа також зазнала чималих трансформацій. Передусім, редактор інформаційних ресурсів повинен підлаштуватися під новий формат подачі матеріалів: швидко,

тільки актуальне і найзручнішим для глядача шляхом. Також, редакторів доводиться мати справу з двосторонньою комунікацією, слідкувати та вивчати реакцію користувачів і, при потребі, реагувати на неї. Врешті, змінився сам процес редагування: через значні скорочення термінів виробничого циклу інформаційного продукту редакторські правки доводиться робити в останні хвилини перед ефіром/публікуванням, а, у випадку текстового матеріалу, делегувати частину функцій перевірки читачам (для прикладу — система «Orphus»).

В ще більш складній ситуації опинилися редактори телеканалів. Сьогодні актуальна тенденція інтернетифікації ефіру: повністю або частково. Новий формат вимагає нового підходу до планування сюжету, визначення форматів, комунікації з глядачами. І, якщо, раніше, посада редактора телеканалу мала деякі варіації в площині визначення обов'язків та сфери відповідальності, то, з появою інтернет-телеканалів, сфера відповідальності редактора зазнала ще більшого «розмиття». Відповідно, важливо зрозуміти в якому напрямку відбуватиметься подальший поступ розвитку сфери телебачення та мережі Інтернет і, відповідно, якими є перспективи для професії редактора інтернет-телеканалу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тема перспективи подальшого розвитку телебачення та мережі Інтернет залишається популярною як у вітчизняних, так і в іноземних наукових та загальних виданнях. Загалом, науковий добірок в цій сфері можна розділити на два ключові напрямки: історія та майбутнє мережі Інтернет, історія та майбутнє телебачення. Фундаментальними в першому напрямку є праці винахідника HTTP, HTML, URI та засновника сучасної Всесвітньої павутини (спільно з Робертом Кайо) сера Тіма Бернерса-Лі. Зокрема, у книзі «Плетучи павутиння: витоки та майбутнє Всесвітньої павутини» [5] автор описує історію Мережі та додає власне бачення її подальшого розвитку. Тім Бернерс-Лі зазначає, що для нього Інтернет, передусім, повинен зберегти свою «павутинну» природу, мати можливість редагування зі сторони користувачів та залишатись надійним інструментом для спільної роботи над проектами.

У ще одній книзі під назвою «Прядучи семантичну павутину: повне розкриття потенціалу Всесвітньої павутини» [6] (редактор — Дітер Фенсель) Тім Бернерс-Лі більше уваги приділяє саме майбутньому Мережі. Зокрема, у книзі подано його нове бачення архітектури інформації в Інтернеті, яку він називає «Семантичний Веб». Основним мотивом до переходу на цю нову архітектуру, на думку Тіма Бернерса-Лі, є все більше ускладнення пошуку необхідних даних в Інтернеті для пересічних користувачів.

Значний розвиток у вивчення перспективи розвитку мережі Інтернет вклав колектив відділу «Інтернет та технології» аналітичної організації «Pew Research Center» у складі Джефрі Готфріда, Катери-

ни Єва Маца, Емі Мітчелла, Лі Рейні, Аарона Сміта та Пола Хітліна. Зокрема, в межах своєї роботи вони розкрили питання майбутнього мережі Інтернет в контексті спроб масової дезінформації користувачів (Janna Anderson and Lee Rainie (2017), «The Future of Truth and Misinformation Online»), майбутнього «Інтернету речей» (Lee Rainie (2017), «How will the Internet of Things look by 2025?») та майбутнього мережі Інтернет загалом (Janna Anderson and Lee Rainie (2010), «Future of the Internet IV»).

Серед вітчизняних науковців перспективу розвитку мережі Інтернет (в Україні, зокрема) вивчали Гнатюк С., Черданцева І., Якимчук О. (аспект соціальних мереж), Воробієнко П., Гранатуров В. (обоє досліджували технічний аспект розвитку Мережі) та інші.

На відміну від мережі Інтернет, перспектива розвитку телебачення, викликає менше зацікавлення у наукових колах. Важливими в цьому напрямку є дослідження Майкла Стрейнджлава, Памели Дуглас, Джакомо Сумма. Зокрема, у книзі «Пост-телебачення: приватність, cord-cutting, та майбутнє телебачення» [14] (Словосполучення «cord-cutting» перекладається з англійської буквально як «обрізати провід» і характеризує тенденцію відмови глядачів від платних пакетів кабельних та супутникових каналів і, натомість, надання переваги сервісам доступу до відео через інфраструктуру мережі Інтернет, таких як Amazon Video, Hulu, iTunes, Netflix) Майкл Стрейнджлав вказує на те, що телебачення змінилося і буде змінюватись під впливом Інтернету так само, як змінилась індустрія музики. Автор також наголошує на тому, що сучасні тенденції захисту особистих даних та вибору контенту в Мережі сприяють тому, що, в майбутньому, власникам телеканалів буде все важче контролювати глядача та впливати на нього.

Памела Дуглас у книзі «Майбутнє телебачення: інструкція по створенню телебачення в новому світі» [7] дотримується схожих зі Стрейнджлавом міркувань щодо майбутнього традиційного ТБ. Авторка розділяє всю історію на три етапи: «старий світ» (антенне телебачення/Terrestrial television), «проміжний світ» (кабельне та супутникове телебачення) та «новий світ» (Netflix, Amazon та телевізійні проекти, профінансовані через краудфандингові сервіси).

Метою статті є визначення ймовірних шляхів подальшого розвитку телебачення та мережі Інтернет з точки зору професії редактора та на основі аналізу відкритих наукових джерел і експертних думок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Подальший розвиток професії редактора інтернет-телеканалу залежить від подальшого розвитку середовища, в якому здійснюється професійна діяльність. У випадку з редактором інтернет-телеканалу таких середовища є два: телебачення та Інтернет.

Розвиток сучасних засобів комунікації призводить до постійної трансформації інформаційного

простору пересічного споживача. Якщо десяток років тому широкодоступний доступ до Інтернету, мобільні комунікатори, безпроводні технології були недешевою забаганкою навіть для мешканців розвинених країн, сьогодні ці речі та сервіси стають атрибутами повсякдення. Кількість користувачів світової мережі за період 2010–2013 років зросла на два мільйони, а відсоток тих хто користується Інтернетом від загальної чисельності населення Землі, збільшився з 30% до 39% [10]. Окрім цього, починаючи з 2003 року у міжнародному праві все частіше з'являються пропозиції зробити доступ до Інтернету невід'ємним правом людини. Цю ідею вже реалізували законотворці Естонії, Греції, Фінляндії. У 2011 році Організація Об'єднаних націй занесла поняття «вільний доступ до Інтернету» у список базових прав людини з уточненням, що «... Інтернет цінний, як засіб досягнення мети, а не як самоціль...» [11].

Ситуація в українському сегменті інформаційно-комунікативного поля нагадує загальносвітову тенденцію, проте, з відставанням у кілька років. Хоч Україна і займає 33 місце у рейтингу кількості Інтернет користувачів, відсоток інтернет-проникності в нашій державі залишається низьким (33,7% — 127 місце) [10]. Для прикладу, у сусідній Польщі рівень інтернет-проникності досягає 65%. Окрім цього, в Україні, станом на 2012 рік, практично відсутні загальнодоступні бездротові технології доступу до мережі. Зокрема, за даними Міжнародного союзу електрозв'язку (ITU), зі 100 громадян України мобільним Інтернетом користуються тільки 6 [16]. Для порівняння, в Росії ця цифра досягає 53. У 2017 році ситуація з мобільним Інтернетом в Україні значно покращилась. Зокрема, згідно опитування Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), проведеного навесні 2017 року, найбільш популярним серед українських користувачів є вихід у Інтернет через домашній стаціонарний комп'ютер або ноутбук 54%, хоча сьогодні вже 42% дорослого населення в Україні хоч раз на місяць користуються Інтернетом на мобільних пристроях (перш за все на смартфонах) [2].

Поруч з цим, якщо обговорювати перспективу розвитку Інтернету, варто, передусім, спитати про це у засновника світової Мережі — сера Тіма Бернерса-Лі. 12 березня 2017 року мережі Інтернет виповнилось 28 років. В честь цієї дати Бернерс-Лі опублікував відкритий лист до світової спільноти на офіційному сайті організації World Wide Web Foundation [4]. У листі він вкотре наголосив на тому, що бачить Інтернет як відкритий і доступний всім платформу для обміну інформацією. В багатьох аспектах Інтернет таким і є. Проте, Бернерс-Лі виділив кілька тенденцій, які викликають в нього занепокоєння: втрата контролю над власними даними, неправдива та маніпулятивна інформація, непрозорість політичної реклами в Мережі.

Загалом, цим листом автор дуже точно підмітив тенденції останніх років, характерні для інформації у мережі Інтернет. Проте, у цьому списку відсутні ще кілька важливих пунктів. Зокрема, просто не можливо не згадати про стрімкий розвиток індустрії «Інтернету речей». При тому, що це вже не майбутнє, а те, що є сьогодні. Світова Мережа розширює свою проникність у наше повсякдення через предмети побуту, якими ми користуємось щодня. Це в багатьох аспектах схоже на тенденцію, яку відзначив Тім Бернерс-Лі у першому пункті свого листа: ми продаємо свої особисті дані (як ми живемо, що ми їмо, коли ми спимо і з ким) за послуги і цінності, які нам постачає «Інтернет речей». Наразі, дискусійним залишається питання безпеки такої взаємодії. Проте, потрібно усвідомити що вона є і нікуди найближчим часом не зникне.

Окремої уваги заслуговує дослідження від Pew Research Center (відділ Internet & Technology) щодо основних рис близького майбутнього Інтернету [15]. Зокрема, в межах дослідження автори виділили сім головних тез:

1. Інформація з Інтернету буде влітатися в повсякденне життя з такою легкістю, що стане, буквально, невидимою, як електрика, і буде поширюватися за допомогою машин.
2. Додаткова реальність і портативні пристрої будуть використовувати для моніторингу та швидкого зворотного зв'язку на щоденній основі, особливо у випадку охорони здоров'я.
3. Політична обізнаність і активність громадян призведе до того, що політичні зміни відбуватимуться більш мирним шляхом.
4. Кількість шахрайств та шахраїв буде зростати.
5. Уряди та корпорації під тиском змін намагатимуться (і, з часом, можливо, досягнуть успіху) затвердити свою владу в Мережі, апелюючи до проблем безпеки і культурних норм.
6. Люди продовжать, іноді з небажанням, йти на компроміси та миттєву вигоду, ігноруючи безпеку особистих даних. А сам захист особистих даних стане тим, чим зможуть користуватися лише представники забезпечених верств населення.
7. Більш точні прогнози допоможуть змінити ситуацію; «кращий спосіб передбачити майбутнє — це придумати його».

Загалом, якщо спробувати підсумувати усі ці прогнози, бачимо, що, здебільшого, вони описують тенденції довкола трьох факторів: безпека персональних даних, «Інтернету-речей» та проблеми валідності інформації в Мережі. Для майбутніх редакторів важливо усвідомлювати проблематику цих факторів, особливо останнього. Валідність інформації залежить від багатьох чинників, але одним з найсуттєвіших є джерело цієї інформації. Редактор є перших відповідальним за те, щоб інформація з підпорядкованих йому джерел була тільки перевіреною і в жодному випадку не маніпулювала думками та вчинками споживачів.

Наступне питання до розгляду — перспектива телебачення в цілому та в контексті змін, які очікуємо від Інтернету. Джеф Грін (Jeff Green), засновник компанії The Trade Desk (спеціалізується на рекламі в мережі Інтернет), ділиться своїми враженнями та думками щодо розвитку відеоконтенту: телебачення прямує в Інтернет швидше, аніж ми цього очікували [8]. Свої висновки Джеф базує на даних щодо росту обсягів реклами на сервісах по розміщенню відео та в таких компаніях як Netflix. Також, Джеф наголошує на тому, що глобальна тенденція в індустрії відео прямує від теперішнього потокового принципу (коли інформації на телебаченні передається до кінцевого споживача лінійно, проект за проектом) до принципу «відео на вимогу» або «все на вимогу». На думку Джефа Гріна, такий принцип набиратиме популярність і витіснить класичну модель, а, так як Інтернет є найзручнішим середовищем для нової моделі, телебачення просто приречене перейти в цифрову Мережу.

Схожі висновки підтримує Кеннет Ольмстед (Kenneth Olmstead) — науковець з Pew Research Center. У своїй публікації під назвою «П'ять висновків про цифрові відеоновини» [12] Кеннет пояснює, що сучасні споживачі новин дивляться відео більше, аніж будь-коли раніше. І такі гіганти як Google та Facebook не можуть цього не помічати, а, відповідно, намагатись якомога якісніше монетизувати цю галузь.

В контексті розгляду тенденцій розвитку онлайн-телебачення не можливо не згадати про ключового гравця сьогодення в цій сфері — компанію Netflix. Рід Гастінгс, генеральний директор цієї компанії, у 2013 році в одній з версій [9] документу під назвою «Netflix Long Term View» (своєрідна візія компанії на кілька років вперед) подав власну думку щодо того, яким буде симбіоз телебачення та Інтернету в найближчі кілька років:

1. Інтернет стане швидшим, більш надійним і більш доступним.

2. Продажі пристроїв Smart TV будуть рости, і, врешті, кожен телевізор матиме Wi-Fi та додатки для доступу до мережі Інтернет.

3. Пристрої Smart TV (наприклад, приставка AppleTV) стануть дешевшими та кращими.

4. Збільшиться кількість переглядів через планшети та смартфони.

5. Планшети та смартфони будуть використовувати в якості сенсорних інтерфейсів для інтернет-телебачення.

6. Додатки для інтернет-телебачення будуть розвиватися за рахунок конкуренції та частих оновлень.

7. Потокове мовлення 4K-відео стане популярним ще до того, як лінійне ТВ навчиться його підтримувати.

8. Інтернет-відеореклама буде персоналізованою та релевантною.

Підсумовуючи описані тенденції визначимо ключові:

- телебачення переходить в Інтернет і цей процес є невідворотнім;
- ринок реклами в сфері інтернет-телебачення буде рости найближчі кілька років;
- Smart TV та формат «відео за потребою» (video on demand) відіграють основну роль в популяризації інтернет-телебачення;
- телебачення стане більш персоналізованим для користувача;
- роль користувацького контенту в середовищі цифрового відео буде зростати.

Таким чином, опираючись на визначені тенденції розвитку мережі Інтернет та телебачення в цілому, перейдемо до розгляду варіацій розвитку професії редактора в цьому новому середовищі. Виходячи з отриманих в межах дослідження результатів та з власного досвіду, на думку автора, сьогодні наявні три можливі варіації. Розглянемо їх по чергові.

На першій позиції розглянемо варіант, коли в межах редагування в мережі Інтернет залишиться тільки одна посада: редактор нових-медіа і окремої посади «редактор інтернет-телеканалу» не буде. Такий розвиток подій міг би мати місце у випадку, коли б відбувся (чи тривав на даний момент) процес уніфікації каналів комунікації в мережі Інтернет. Для прикладу, якщо б тенденція тяжіла до формування «єдиної платформи зв'язку». Такий, на перший погляд, малоімовірний розвиток подій, насправді, цілком реально міг би мати місце в сучасній історії Інтернету. Великі компанії-платформи (Facebook, Twitter, Telegram) у стратегіях власного розвитку закладали цілі для формування у своїх користувачів асоціації: «наш продукт це і є весь Інтернет».

Проте, аналізуючи такий розвиток подій, відзначимо, що, навіть у випадку його втілення, контент все одно не буде повністю уніфікованим: текст не замінить графіку та відео, а відео не стане заміником текстової інформації. Відповідно, попит на професіоналів по роботі з відповідним типом контенту матиме подальший розвиток.

На наступному етапі розглянемо варіант, коли інтернет-телебачення перетвориться в абсолютно окремий канал соціальних комунікацій з власною специфікою і, як результат, — посада «редактор інтернет-телеканалу» тільки стане актуальнішою, так як підхід до навчання редактора класичного телебачення почне фундаментально відрізнятися. Такий розвиток подій є універсальний в контексті намагань спрогнозувати майбутнє та доцільність професії редактора інтернет-телеканалу. Інтернет-телебачення вже і сьогодні є чимось, частково окремим від класичного телебачення. Телебачення в Мережі може стати «абсолютно окремим каналом комунікації». Але в будь-якому випадку між ними є багато спільного в основі, яку наразі важко осмислити в контексті можливих радикальних змін. В обох цих каналах основа — це відео, навіть зі своєю специфікою (кремі сюжетні підходи, інтерактивність).

І, малоімовірно, що зміни найближчих років трансформують формат відео для Інтернету настільки, що доведеться шукати інші підходи у підготовці редакторів для роботи з відео в Мережі.

Також, в цьому прогнозі є ще одне слабке місце: власне розвиток класичного телебачення. Описуючи тенденції, властиві цій галузі, ми відмітили, що класичному телебаченню властива міграція з локальних мереж (аналогових та цифрових) у глобальну мережу Інтернет. Не важливо яким чином вони це реалізують (через додатки Smart TV, через канали на Youtube чи власні сервіси), важливо, що саме «класичного» в телебаченні ставатиме все менше і все більшою буде частка «мережевого» та «Інтернету». Саме тому, вважаємо цей сценарій малоімовірним.

Натомість, сценарій, коли відмінність між класичним телебаченням та телебаченням в мережі Інтернет з часом зникне, виглядає більш реальнішим. Класичне телебачення піддаватиметься все більшому впливу зі сторони Інтернету, а інтернет-телебачення зі сторони масового глядача. В результаті отримаємо симбіоз і щось середнє між цими обома каналами комунікації.

Ми вже відзначили, що класичному телебаченню властива міграція в мережу Інтернет. Також, класичне телебачення втрачає свою «лінійність» і на заміну цій лінійності приходить новий формат — «відео на вимогу». Поруч з цим, класичне телебачення наповнюється інтерактивністю: прямі діалоги з глядачами через соціальні мережі, онлайн-голосування, прямі включення через мобільні пристрої.

Зі сторони онлайн-телебачення наразі найбільш значним чинником стримування у відході від форматів традиційного телебачення залишається фінансове питання. Обсяги прибутків на вітчизняних традиційних телеканалах не йдуть в порівняння з обсягами прибутків на вітчизняних інтернет-телеканалах. Та й загалом, малоімовірно, що сьогодні хоча б один інтернет-канал з переліку вітчизняних має позитивний дохід. Зауважимо, що тут ми розглядаємо тільки український сегмент.

Саме через таку фінансову ситуацію інтернет-телеканали в Україні змушені вдаватися до гібридної моделі. Для прикладу, телеканал «Еспресо» транслює свій ефір як через мережу Інтернет, так і через локальні цифрові мережі (кабельні оператори). Такий підхід дозволяє охопити більшу аудиторію і підвищити доходи від реклами.

Загалом, саме до версії майбутнього симбіозу традиційного телебачення та телебачення в мережі Інтернет найчастіше схиляються вітчизняні та іноземні науковці і публіцисти. «... Якщо тезис про те, що «телебачення помре під натиском Мережі» вже остаточно визнаний більшістю експертів як помилковий, то розуміння, що тісний симбіоз телебачення та Інтернету в найближчому майбутньому неминучий, остаточно сформувався в розумінні більшості телеканалів...», — йдеться у тексті публікації [1]

журналіста Ярослава Кучеренка, написаного за результатами щорічної вітчизняної конференції «Телебачення як бізнес». На цій же конференції маркетинг-директор компанії UMN group Олена Мартинова подала дуже сміливий прогноз [1], що «... Телебачення без тісного симбіозу з Інтернетом стане неможливим. За нашими оцінками це станеться вже в 2017 році. Але вже зараз необхідно точно знати, що з цим робити, і чітко розуміти, куди рухатися далі...» За результатами 2017 року складно підтвердити прогноз Олени Мартинової: сьогодні є чимало телеканалів як виживають і без Інтернету (відкритим залишається питання наскільки успішно). Проте, у її твердженні помилковим можливо був тільки рік: рано чи пізно глобальна мережа все таки стане незамінною складовою телебачення.

Угорська дослідниця Вероніка Пістур (Veronika Pistur) у науковій роботі щодо перспектив традиційного телебачення зазначає, що «Цифрова конвергенція проявляється на багатьох рівнях. По-перше, різні учасники ринку цифрових технологій використовують різні засоби передачі і, таким чином, користувачі можуть отримати контент з різних платформ. По-друге, на цих платформах є різні типи контенту. Симбіоз телебачення та Інтернету створив нову медійну платформу/інституцію. На інституційному рівні горизонтальні та вертикальні взаємозв'язки повністю розмивають традиційні межі контенту» [13].

Директор по взаємодії з клієнтами компанії Oracle та науковець Ясуні Накамура (Yasushi Okamura) на Корейській конференції по комунікації (Korea Communications Conference) під час свого виступу [3] до аудиторії зауважив, що сьогодні провідні компанії на зразок Apple намагаються створити так звану «щільно інтегровану та просту екосистему». І в цих «екосистемах» буде розвиватись наше «цифрове життя», «зосереджене довкола засобів масової інформації, персональних даних та цифрових додатків». За допомогою конверсії телебачення, Інтернету та мобільних технологій ми отримаємо нові засоби для з'єднання з цими «екосистемами».

Висновки. Загалом, проаналізувавши наявні дискусії та роботи довкола проблеми пошуку подальшого сценарію розвитку телебачення та мережі Інтернет, відзначимо три варіанти розвитку подій:

1. В межах редагування в мережі Інтернет залишиться тільки одна посада: редактор нових-медіа і окремої посади «редактор інтернет-телеканалу» не буде.

2. Інтернет-телебачення перетвориться в абсолютно окремий канал соціальних комунікації з власною специфікою. Як результат — посада «редактор інтернет-телеканалу» тільки актуалізується з часом.

3. Відмінність між класичним телебаченням та телебаченням в мережі Інтернет з часом зникне. Класичне телебачення піддаватиметься все більшому впливу зі сторони Інтернету, а інтернет-телебачення

зі сторони масового глядача. В результаті отримаємо симбіоз і щось середнє між цими обома каналами комунікації.

Розглянувши кожен з цих варіантів, виокремимо третій, як найбільш реалістичний з позиції сучасного стану речей в галузі телебачення та мережі Інтернет.

Тема інтеграції ЗМІ та Інтернету сьогодні є переважною у дискусіях та виступах щодо перспектив розвитку ринку меді. Відповідно, шлях симбіозу традиційного телебачення та телебачення в мережі Інтернет на нашу думку є найбільш раціональних і такий, який найімовірніше відбудеться.

Література

1. Кучеренко Я. Телевидение как бизнес [Електронний ресурс] / Ярослав Кучеренко / Mediasat. — 2013. — Режим доступу до ресурсу: <http://mediasat.info/2013/10/01/televidenie-kak-biznes/>.
2. Харченко Н. Динаміка користування Інтернет в Україні: травень 2017 [Електронний ресурс] / Наталя Харченко / Київський міжнародний інститут соціології. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=705&page=1>.
3. Atagana M. We can't live without the internet, it can't live without us [Електронний ресурс] / Mich Atagana / Memeburn. — 2012. — Режим доступу до ресурсу: <https://memeburn.com/2012/05/we-cant-live-without-the-internet-it-cant-live-without-us/>.
4. Berners-Lee T. Three challenges for the web, according to its inventor [Електронний ресурс] / Tim Berners-Lee / Web Foundation. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <https://webfoundation.org/2017/03/web-turns-28-letter/>.
5. Berners-Lee T. Weaving the Web: Origins and Future of the World Wide Web / Tim Berners-Lee., 1999. — 272 с.
6. Dieter Fensel. Spinning the Semantic Web: Bringing the World Wide Web to Its Full Potential / D. Fensel, J. Hendler, H. Lieberman, W. Wahlster. — Cambridge: MIT Press, 2003. — 479 с.
7. Douglas P. The Future of Television: Your Guide to Creating TV in the New World / Pamela Douglas. — Studio City: Michael Wiese Productions, 2015. — 200 с.
8. Green J. TV is moving to the internet faster than you probably think [Електронний ресурс] / Jeff Green / Recode. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.recode.net/2017/8/9/16114622/tv-television-internet-connected-streaming-att-time-warner-spotify-randall-stephenson>.
9. Hastings R. Netflix's View: Internet TV is replacing linear TV [Електронний ресурс] / Reed Hastings / Netflix. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <https://ir.netflix.com/long-term-view.cfm>.
10. ITU Key ICT Indicators [Електронний ресурс] / Internet Data Portal. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <https://idp.nz/Global-Rankings/ITU-Key-ICT-Indicators/6mef-ytg6>.
11. La Rue F. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression [Електронний ресурс] / Frank La Rue / United Nations General Assembly, Human Right Council. — 2012. — Режим доступу до ресурсу: <http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=A/HRC/20/17&Lang=E>.
12. Olmstead K. Five findings about digital video news [Електронний ресурс] / Kenneth Olmstead / Pew Research Center. — 2014. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/04/17/five-findings-about-digital-video-news/>.
13. Pistyur V. The new golden age of television? The future television or the future of television [Електронний ресурс] / Veronika Pistyur / The University of Theatre and Film Arts Doctoral School. — 2013. — Режим доступу до ресурсу: http://szfe.hu/wp-content/uploads/2016/09/pistyur_veronika_tezis_eng.pdf.
14. Strangelove M. Post-TV: Piracy, Cord-Cutting, and the Future of Television / Michael Strangelove. — Toronto: University of Toronto Press, 2015. — 347 с.
15. The Web at 25 [Електронний ресурс] / Pew Research Center. — 2014. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.pewinternet.org/packages/the-web-at-25/>.
16. Ukraine Profile [Електронний ресурс] / International Telecommunication Union. — 2012. — Режим доступу до ресурсу: https://www.itu.int/online/mm/scripts/gensel9?_ctryid=1000100441&_ctryname=Ukraine.

УДК 66-2

ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

Мельник Вікторія Миколаївна

доктор технічних наук, професор,

завідувач кафедри біотехніки та інженерії

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Мельник Виктория Николаевна

доктор технических наук, профессор,

заведующий кафедрой биотехники и инженерии

Национальный технический университет Украины

«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

Mel'nick Victoria

Doctor of Technical Sciences, Professor,

Head of the Department of Bioengineering and Biotechnics

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

АПАРАТ ДЛЯ КУЛЬТИВУВАННЯ КЛІТИН З ПЕРЕМІШУВАЧЕМ У ВИГЛЯДІ ПЕРФОРОВАНОГО КОЛОВИМИ ОТВОРАМИ ДИСКА

АППАРАТ ДЛЯ КУЛЬТИВИРОВАНИЯ МИКРООРГАНИЗМОВ С ПЕРЕМЕШИВАЮЩИМ УСТРОЙСТВОМ В ВИДЕ ПЕРФОРИРОВАННОГО КРУГЛЫМИ ОТВЕРСТИЯМИ ДИСКА

APPARATUS FOR CULTIVATION OF MICROORGANISMS WITH A MIXING DEVICE AS A PERFORATED WHEEL ROUNDED BY HOLES

Анотація. Пропонується вдосконалення технічної реалізації конструкції для культивування мікроорганізмів. Завдяки модифікації форми і характеру руху перемішуючого елемента в конструкції настає більш активне перемішування без ризику пошкодження клітин, що приводить до підвищення технологічної продуктивності

Ключові слова: апарат для культивування клітин, перемішуючий елемент.

Аннотация. Предлагается совершенствование технической реализации конструкции для культивирования микроорганизмов. Благодаря модификации формы и характера движения перемешивающего элемента в конструкции наступает более активное перемешивание без риска повреждения клеток, что приводит к повышению технологической производительности

Ключевые слова: аппарат для культивирования клеток, перемешивающий элемент.

Summary. It is proposed to improve the technical implementation of the design for the cultivation of microorganisms. Due to the modification of the shape and nature of the movement of the stirring element in the design, there is a more active mixing without the risk of damage to the cells, leading to increased technological productivity

Key words: device for cell cultivation, mixing element.

Пропоноване технічне рішення відноситься до біотехнології і може бути використаним в мікробіологічній, харчовій промисловостях, а також для потреб медицини і клінічних досліджень для культивування клітин або тканин.

Відома конструкція для культивування мікроорганізмів, яка містить з'єднані між собою в ниж-

ній частині еластичним трубопроводом дві камери з повітряними фільтрами і реверсивний привод для зворотно-поступального переміщення камер в вертикальній [1].

Недолік цієї конструкції полягає у великих габаритах, що обумовлено необхідністю переміщення камер у вертикальній площині.

Відома також конструкція апарату для культивування клітин (АК), яка містить корпус з технологічними патрубками і розміщений по осі корпусу пустотілий вал імпульсного привода з втулкою, до якої приєднаний перемішувач у формі чотирьохланцюгового шарніра з лопатками на кінцях, з'єднаний з порожниною вала і рухомою втулкою шарніра фільтруючий елемент, а також аератор [2].

Основним недоліком цього апарату постає низька ефективність культивування клітин.

Зазначений недолік обумовлений тим, що при зменшенні числа обертів вала знижується інтенсивність перемішування і клітини не забезпечуються у достатній кількості киснем, що уповільнює їх розвиток, а, отже, знижує продуктивність, а при збільшенні числа обертів вала — перемішувач руйнує їх оболонки, що також обмежує підвищення продуктивності.

Крім цього, відомий АК має складну конструкцію, що слугує ще однією вадою конструкції.

В основу запропонованої технічної реалізації апарату для культивування клітин покладена задача його вдосконалення, в якому, завдяки модифікації форми і характеру руху перемішувача елемента настає більш активне перемішування без ризику пошкодження клітин, що слугує спонукаючою причиною підвищення технологічної продуктивності і, разом з тим, спрощенню конструкції.

Поставлена задача вирішується тим, що в АК, який містить циліндричний корпус з технологічними патрубками, розміщений вздовж осі корпусу вал з втулкою, до якої приєднаний перемішувач, аератор, а також реверсивний привод, контактуючі між собою поверхні вала і втулки виконано у вигляді гвинтової пари, а перемішувач має форму дискретно-неперервно перфорованого коловими отворами диска, який убезпечено від обертання вертикальною напрямною.

Зазначена відмінність конструкції апарату дозволяє активізувати центральну зону робочого об'єму корпусу 1 і інтенсифікувати процес тепломасообміну культуральної рідини без ризику пошкодження клітин, тобто збільшує вихід пробіотиків до складу котрих входять живі клітини продуцентів. Одночасно з цим спрощується конструкція, оскільки перемішувач має просту і надійну в роботі геометричну форму.

На рисунках схематично зображений АК в поздовжньому перерізі (рис. 1) і поперечному перерізі А-А (рис. 2).

АК містить циліндричний корпус 1 з патрубком 2 для введення живильної рідини і посівного матеріалу, патрубком 3 з аератором 4, патрубком 5 для видалення культуральної рідини і патрубком 6 для відведення відпрацьованого газу. Вздовж осі корпусу 1 розташований приєднаний до мотор-редуктора 7 з командним реверсуючим пристроєм 8 вал 9 з втулкою 10, на якій розташований перемішувач еле-

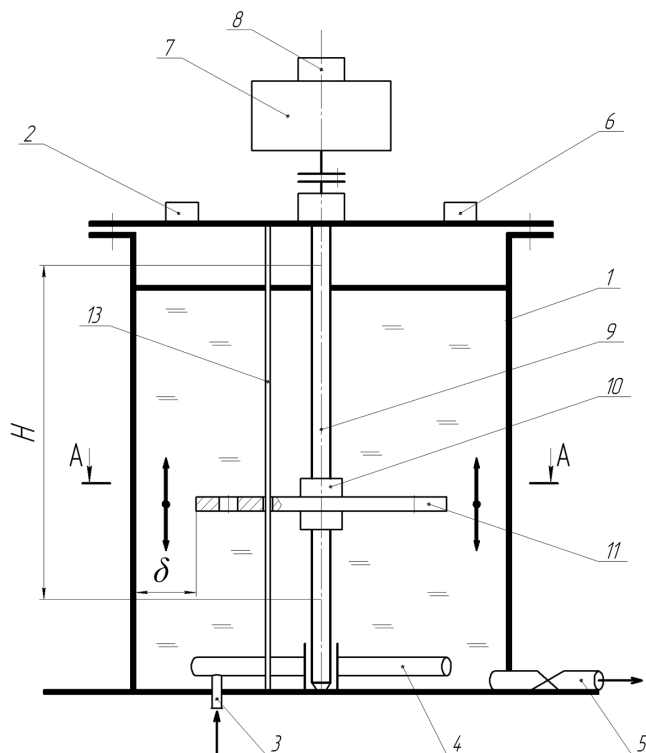

Рис. 1

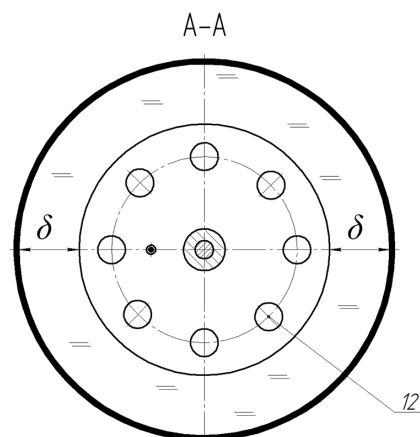

Рис. 2

мент у формі встановленого із зазором « δ » відносно стінок корпусу 1 диска 11 з дискретно-неперервно перфорованою коловими отворами 12 поверхнею. Контактуючі між собою поверхні вала 9 і втулки 10 виконані у вигляді гвинтової пари, а диск 11 має закріплену в корпусі 1 вертикальну напрямну 13.

Працює АК наступним чином. В попередньо простерилізований апарат до корпусу 1 вводять через патрубок 2 живильну рідину і посівний матеріал (інокулят), після чого в аератор 4 подають газ для аерації культурального середовища і включають командний пристрій 8, за сигналом якого приходить в дію мотор-редуктор 7 і вал 9, який в межах заданого командним пристроєм 8 ходу «Н» приводить в зворотньо-поступальний рух втулку 10 і, приєднаний

до неї, і убезпечений напрямною 13 від обертання, перфорований диск 11.

Вздовж вала 9, дискретно-перфорований диск 11 спричиняє перетіканню біомаси крізь зазор «δ» в периферійній частині корпусу 1 і додатково перетіканню біомаси крізь перфорацію 12 в центральній його частині, активізуючи, тим самим, робочу рідину по всьому об'єму, внаслідок чого інтенсифікується процес перемішування завдяки підвищеній турбулі-

зації і зростає продуктивність культивування клітин при повній відсутності ризику їх пошкодження.

Зменшенню технологічних ризиків пошкодження клітин сприяє також відсутність обертального руху диска 11, а його проста форма призводить до спрощення конструкції. По закінченні процесу культивування зупиняється мотор-редуктор 7, а готовий для подальшого використання продукт зливається крізь патрубок 5.

Література

1. Данилина А. Н., Данилов А. В., Александрова И. В., Анисимов О. Л., Складнев А. А., Ромазанов В. С., Туков И. А. А.С. СССР № 1131899, С 12 М 1/00, 1984. Установка для культивирования микроорганизмов; заявка № 3226238, Заявл. 25.12.1980. Оpubл. 30.12.1984.
2. Гуславский А. И, Качалов В. Н, Ковальчук Л. И., Дамиров И. И. А.с. СССР № 1633814, С 12 М 3/00, 1995. Аппарат для культивирования клеток. Заявка № 4633148/13, 05.01.1989. Оpubл. 27.08.1995, бюл. № 24.

Шидловська Олена Броніславівна

кандидат технічних наук, доцент

Національний університет харчових технологій

Шидловская Елена Брониславовна

кандидат технических наук, доцент

Национальный университет пищевых технологий

Shidlovskaya Olena

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor

National University of Food Technologies

Зоренко Тетяна Олегівна

магістрант

Національного університету харчових технологій

Зоренко Татьяна Олеговна

магистрант

Национального университета пищевых технологий

Zorenko Tetyana

Master of Science of the

National University of Food Technologies

АКТУАЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ SPA-ПРОЦЕДУРИ СПЕЛЕОТЕРАПІЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

АКТУАЛЬНОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ SPA-ПРОЦЕДУРЫ СПЕЛЕОТЕРАПИИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГОСТИНИЧНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

THE URGENCY OF THE INTRODUCTION OF THE SPA-PROCEDURE SPELEOTHERAPY IN THE ACTIVITY OF THE HOTEL ENTERPRISE

Анотація. Стаття присвячена розгляду spa-процедури на прикладі спелеотерапії (галотерапії) для подальшого впровадження у діяльність готельного підприємства. Було проаналізовано функціонування ринку SPA послуг. Розглядаються сучасні технології лікування за допомогою соляних кімнат з використання рожевої гімалайської солі, висвітлені основні елементи солі та їх користь для людського організму. Вказується інформація про покращення стану людини у відсотковому співвідношенні в залежності від захворювання. Висвітлюються відомості про застосування сучасного обладнання в діяльності соляних кімнат та їх порівняльна характеристика. Зроблені висновки, які свідчать про те що впровадження спелеотерапії є доцільним в діяльності готельного підприємства, що спрямований на лікування і оздоровлення своїх гостей.

Ключові слова: лікувально-оздоровчий туризм, спелеотерапія, галотерапія, галогенератор, «spa&wellness», соляна камера, гімалайська рожева сіль.

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению spa-процедуры на примере спелеотерапии (галотерапии) для дальнейшего внедрения в деятельность гостиничного предприятия. Было проанализировано функционирование рынка SPA услуг. Рассматриваются современные технологии лечения с помощью соляных комнат с использованием розовой гималайской соли, высветлены основные элементы соли и их польза для человеческого организма. Указывается информация об улучшении состояния человека в процентном соотношении в зависимости от заболевания. Высветляются сведения о применении современного оборудования в деятельности соляных комнат и их сравнительная характеристика. Сделаны выводы, которые свидетельствуют о том что внедрение спелеотерапии является целесообразным в деятельности гостиничного предприятия, что направлен на лечение и оздоровление своих гостей.

Ключевые слова: лечебно-оздоровительный туризм, спелеотерапия, галотерапия, галогенератор, «spa&wellness», соляная камера, гималайская розовая соль.

Summary. The article is devoted to the spa-treatments as speleotherapy (halotherapy) for the further implementation to the activities of hotel industry. It analyzed the functioning of the SPA services. Consideration of modern technologies of treatment with the use of salt rooms with Himalayan pink salt, the basic elements of salt and their benefits to the human body. Identifies the improvement of the human condition in the ratio depending on the disease. Were shown an information on the use of modern equipment in the work of salt rooms and their comparative characteristics. The conclusions that indicate that the use of speleoterapi appropriate activities in the hotel enterprises, aimed at the treatment and recovery of their guests.

Key words: medical and health tourism, speleotherapy, halotherapy, halohenerator, «spa&wellness», salt room, Himalayan pink salt.

Вступ. Ритм життя сучасної людини, значне зростання інформаційного навантаження, постійне психічне напруження та ряд інших факторів призвели до зростання необхідності оздоровлення під час відпочинку. Сучасні SPA-технології сприяють цілісному оздоровленню, зняттю стресів повсякденного життя, спрямовані на гармонізацію «тіла, розуму й духу» людини. Саме тому SPA-індустрія визначається як лідируючий напрям в оздоровчому туризмі. Міжнародний досвід розвитку SPA-індустрії є перспективним для використання в Україні з метою збільшення кількості туристів, метою яких є оздоровлення та лікування.

Основна частина. На сьогоднішній день як у вітчизняній, так і у світовій літературі немає єдності щодо визначень понять, пов'язаних зі «spa&wellness» індустрією, тобто лікувально-оздоровчим туризмом. Дана галузь позиціонується як самостійна з кінця XX століття, а також тим, що представники галузі та дослідники сповідають різні концепції розвитку «spa&wellness» туризму у різних частинах світу. Разом з тим, у світі спостерігається тенденція до уніфікації визначень, пов'язаних зі spa галуззю, з метою підвищення якості досліджень, кращого зіставлення даних, розуміння термінології та концепцій spa, в тому числі з боку споживачів [2].

Як вважають більшість учених даної галузі (Е. А. Богачьова, М. В. Кучуркіна та ін.), термін «spa» походить від назви курортного містечка Спа (Бельгія, провінція Льеж), широко відомого своїми мінеральними водами. У той час як альтернативна версія стверджує, що даний термін є латинською аббревіатурою слів «sanitas per (pro) aquam» (лікування через воду). Сьогодні «spa» — це оздоровчий комплекс процедур з використанням води з лікувальними властивостями (мінеральної, морський, прісної), а також морських водоростей і солі, лікувальних грязей і цілющих рослин. Дія spa-процедур направлена на оздоровлення та релаксацію всього організму в цілому. Впливаючи через шкірний покрив, spa-компоненти активізують процеси обміну речовин, покращують кровообіг, виводять токсини і шлаки з організму, поліпшують загальне самопочуття і насичують організм життєвою енергією.

У своєму звіті 2016 р. «Global Spa Summit» зазначає, що у 30 найбільш розвинутих країнах світу налічується близько 289 млн чоловік — активних

споживачів spa-послуг. Зі свого боку Міжнародна spa асоціація (ISPA) опублікувала результати оцінки потенційних рекреантів «Global Consumer Study», що мешкають у 11 країнах світу (таблиця 1) [3].

За даними Європейської spa асоціації (ESPA), близько 20 млн європейців відвідують курорти принаймні один раз на рік. Домінуючим ринком для більшості spa-дестинацій у світі є їх внутрішній ринок (до 90%). Міжнародні подорожі здійснюються переважно до сусідніх країн, а у випадку лікування захворювань — до дестинацій, які спеціалізуються на лікуванні цих захворювань [3].

Одним із нових напрямків сучасної медицини є галотерапія (спелеотерапія). Це один із методів немедикаментозної реабілітації та лікування органів дихання з використанням мікроклімату підземних соляних шахт і карстових печер.

Словосполученням «соляна камера» сьогодні уже нікого не здивуєш. Багато хворих спробували цілющі властивості печер на собі та на своїх дітях. За результатами багаточисельних тестів учені з Австрії, Болгарії, Німеччини, Польщі та країн СНГ виявили, що лікування парами солі дуже активно допомагає у боротьбі з такими захворюваннями, як бронхіальна астма, пневмонія, хронічний бронхіт, респіраторні алергози, хронічні неспецифічні захворювання легень та багато інших.

Таблиця 1

Світові споживачі spa-послуг (2016 р.)

Країна	Частка активних споживачів серед загальної чисельності населення (%)	Число активних споживачів (млн.)
Австралія	21	4,5
Австрія	42	3,5
Канада	23	7,7
Франція	10	6,2
Німеччина	30	24,6
Італія	39	23,3
Японія	19	24,3
Сінгапур	68	3,3
Іспанія	37	16,9
Велика Британія	25	15,3
Сполучені Штати Америки	23	70,0

Ще з давніх-давен монахи намагалися поміщати хворих з дихальними проблемами у соляні печери. Там же вони подрібнювали ударами сталактити, результатом чого був соляний пил, яким хворі дихали і відчували при цьому значне полегшення. У Європі «соляне» лікування почали вперше застосовувати в Польщі, де в середині 19 століття промисловий терапевт Фелікс Бочковський помітив, що шахтарі соляної шахти «Величко» біля Кракова зовсім не хворіють на астму. Пізніше у цій шахті було відкрито першу «легеневу соляну лікарню».

В Україні розвиток спелеології почався в 1968 році відкриттям обласної алергологічної лікарні в селищі Солотвино Тячівського району на Закарпатті на базі місцевого солерудника. Там же і почалися перші наукові дослідження по галотерапії.

Механізм дії галокамери

Механізм ґрунтується на лікувальних властивостях негативно заряджених аероіонів NaCl. Негативні іони, потрапивши у дихальні органи людини, подразнюють нервові рецептори у легенях, частково проникають через стінки легневих альвеол у кров і таким чином впливають на весь організм. У повітрі соляної камери утримується 5мг/м часток солей, розміри яких на 80–90% складають 0,5 мкм, тобто є оптимальними для проникнення в усі відділи дихальних шляхів [4].

Пропонується використання рожевої гімалайської солі для процедури спелеотерапія (галотерапія).

Оскільки вулканічна сіль залягає далеко від індустріальної цивілізації, то вона залишається первозданно чистою. Навіть морська сіль, яка вважається дуже корисною завдяки високій мінералізації, що видобувається з забрудненого викидами океану. Однак користь гімалайської солі чистотою не вичерпується. Продукт благотворно впливає на здоров'я людини в цілому:

- забезпечує клітини оптимальною кількістю рідини, регулюючи водно-сольовий обмін;
- підтримує нормальний обмін катіонів (хлор, органічні кислоти) і аніонів (натрій, калій), тобто забезпечує оптимальний електролітний баланс;
- полегшує засвоєння мінералів і вітамінів, що надходять з їжею;
- підтримує в нормі функцію щитовидної залози завдяки високому вмісту природного йоду;
- нормалізує такі важливі показники здоров'я, як гормональний фон, артеріальний тиск і вміст цукру в крові;
- сприяє очищенню клітин від токсинів;
- покращує роботу кишечника, злегка проносить і надає сечогінний ефект;
- підтримує нормальний рівень кислотності організму (баланс);
- профілактує остеопороз, що особливо важливо для жінок;
- зміцнює нерви, робить сон спокійним, мінімізує наслідки стресу.

Унікальний склад солі обумовлений місцем її народження, вчені з'ясували, що вона складається з більш ніж 92 компонентів, а рожевий відтінок з'являється за рахунок оксиду заліза [1]. Основні елементи солі вказані на рисунку 1.

Рис. 1. Основні елементи, що входять до складу гімалайської солі

Сучасна медицина має у своєму розпорядженні даними про виключно сприятливу дію на організм людини солей, що містять іони і хлориди натрію.

Основна заслуга галотерапії полягає в очищенні органів дихальної системи. Знаходження в соляній камері сприяє насиченню клітин корисними іонами, тим самим відновлюється функція легенів, а мікрофлора дихальних шляхів очищається від пилу і шкідливих бактерій.

Протягом сеансу галотерапії сольовий повітря збільшує насиченість крові киснем, формує захисні сили організму для боротьби з інфекціями і вірусами. Соляні печери особливо корисні при лікуванні різних ЛОР-захворювань: гайморитів, фарингітів і бронхітів. Ефективні соляні печери для дітей, часто піддаються простудним захворюванням. Вони сприяють зміцненню імунної системи, як у дітей, так і дорослих.

Галотерапію по праву вважають прекрасним засобом при проблемах косметологічного характеру. Сольові процедури оновлюють шкіру, сприяють оздоровленню за рахунок відлущування ороговілого шару шкіри і живлять її.

Таблиця 2

Дослідження ефективності галотерапії

Показник	Покращення стану (%)
Астма	На 76%
Бронхіт	На 76%
Синусит /запалення придаткових пазух носа	На 71%
Тиннітус	На 43%
Алергія на пилок	На 89%
Шкірна алергія	На 92%
Депресія	На 71%
Ревматизм	На 80%
Синдром втомлюваності	На 94%

Таблиця 3

Порівняльна характеристика галогенераторів для соляної кімнати

Тип та назва	Характеристика	Фото
Галогенератор IONNA	Мікроклімат, що створюється генератором, може бути використаний для комплексного лікування хворих, що страждають на бронхіальну астму, так як має здатність покращувати бронхіальну прохідність і саниувати верхні дихальні шляхи від умовно мікрофлори (бактерії роду <i>Staphylococcus</i>). Принцип роботи галогенератора «IONNA» заснований на отриманні вискодисперсного аерозолю хлориду натрію (розмір часток NaCl не більше 0,4 мкм) при проходженні потоку іонізованого, підігрітого до температури 55–60 °C, повітря через знімний сольовий картридж.	
Галогенератор HaloCompact	Призначений для використання в приміщеннях об'ємом не більше 30 м³. Компактний і легкий (5 кг) апарат може бути встановлений всередині невеликого комплексу для професійного або домашнього іспользования. Галогенератор оснащений системою, що управляє середньою концентрацією сухого сольового аерозолю в повітрі приміщення. Користувач має можливість вибору будь-якого середнього значення концентрації аерозолю в діапазоні від 1 до 20 мг/м³ з кроком 1 мг/м³ *.	
Аерозольний галогенератор HaloPrima-02	Галогенератор призначений для використання в приміщеннях з максимальним об'ємом 100 м³. Галогенератор HaloPrima-02 забезпечується системою, яка управляє середньою концентрацією сухого сольового аерозолю, — концентраційний датчик. Користувач може вибрати будь-яке середнє значення концентрації DSA в межах діапазону 1 до 50 мг/м³. Вибираючи значення в діапазоні 1–10 мг/м³ мається на увазі, що середнє концентраційне значення становить 1–10 мг/м³ — у відносній вологості 60% протягом сесії, що триває як мінімум 10 хвилин, в розташуванні з об'ємом як мінімум 100 м³. Розсіювання аерозолю, створеного пристроєм, що не перевищує 5 мікрметрів на 80% з частинок.	
Галогенератор з мікропроцесорним контролем GDA-01.17	Можливість вибору режиму потрібної концентрації аерозолю та тривалості сеансу. Можливість проведення сеансів сольової терапії в режимі «нон-стоп» і в ручному режимі з фіксованими за часом сеансами. Споживана потужність не більше 150 Вт. Аерозоль не перевищує 5 мкм. Галогенератор призначений для використання в приміщеннях з максимальним об'ємом 160 м³.	

Відвідування соляних печер призводить до якісної зміни інтенсивності припливу крові до клітин шкіри, посилюючи кисневий обмін на мікрорівні. Цікавим фактом є більш швидке загоєння ран і саден після відвідування соляної камери. Завдяки цій

властивості, галотерапія рекомендується людям, які страждають на вугрову хворобу, дерматитами різного походження, псоріаз, себореїним ураженням шкірних покривів і іншими захворюваннями шкіри. Частинки солей в печерах благотворно впливають

на стан волоссяних цибулин і зовнішнього вигляду волосся в цілому [4].

Відома користь соляних печер при боротьбі з курінням. Особливо в разі, якщо завзятий курець ніяк не може розлучитися із згубною звичкою. Вдихання чистого повітря дозволяє такій людині порівняти його з тютюновим димом, і це стає першим психологічним моментом на шляху до здорового способу життя: легкі очищаються, знижується запалення, і тяга до нікотину поступово згасає.

Соляні печери облаштовані з максимальним комфортом і атмосферою, яка формує психоемоційну розвантаження. Таким чином, сеанс галотерапії знаходить не тільки лікувальний, а й релаксуючий ефект, ефективність представлена у вигляді таблиці (табл. 2), де вказані показники і покращення стану людини у відсотковому співвідношенні.

З даних таблиці можна спостерігати дійсно гарні результати від гало терапії, найбільший відсоток покращення мають шкірна алергія (92%) і синдром втомлюваності (94%).

Лікувальну концентрацію сухого соляного аерозолю в приміщенні створює спеціальний медичний прилад — галогенератор. За рахунок високої концентрації солі в повітрі вдається істотно скоротити

час лікувального сеансу в спелеокамері в порівнянні з соляною шахтою. У соляній шахті тривалість лікувального сеансу 6–12 годин при концентрації солі 2–4 мг/куб метр, в соляній кімнаті з використанням галогенератора — 30–60 хвилин при концентрації солі в повітрі 14–16 мг/куб метр [4].

Галогенератори можуть бути різної структури та з різними характеристиками, які наведені у вигляді таблиці (табл. 3).

Вибір галогенератора залежить від самої соляної кімнати, її площі та майбутньої потужності використання. Також важливим фактором є ціновий сегмент, так як представлені в таблиці прилади мають різноманітні ціни.

Висновки. Отже в діяльності готелю оздоровчого призначення буде доцільним облаштування соляної кімнати для проведення гало терапії, так як дана процедура має ряд переваг, які покращують як фізичний так і емоційний стан людини. На сьогоднішній день шукаються все новіші способи оздоровлення за допомогою соляних кімнат, це і застосування різних солей, галогенераторів. Використання саме гімалайської рожевої солі пропонується для використання, так як вона містить в своєму складі більше 92 мікроелементів, що сприятливо діють на організм людини.

Література

1. Барбара Гендель «Water and Salt: The Essence of Life» / Б. Гендель, П. Фейрейра; — М.: 2003. — 235 с.
2. Креббин-Бейли Д. Спа-терапия в индустрии красоты. Методика процедур, эксплуатация оборудования, программы обучения спа-менеджменту / Д. Креббин-Бейли, Д. Харкап, Д. Харрингтон; [пер. с англ. В.Е. Бельченко]. — М.: РИПОЛклассик, 2010. — 304 с.
3. http://www.britishspas.co.uk/spa_guide/definitions.php — SpaBusinessAssociation
4. <https://vsim.ua/Zdorovya/speleoterapiya-stae-dosit-populyarnoyu-u-likuvanni-organiv-dihannya-112068.html>

УДК 547.71

ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Колоченко Лилия Азатовна

магистрант кафедры химии и химической технологии

Стерлитамакского филиала

Башкирского государственного университета

Kolochenko Liliya

Master of the

Sterlitamak Branch of Bashkir State University

Богомазова Анна Александровна

кандидат химических наук, доцент,

доцент кафедры химии и химической технологии

Стерлитамакский филиал

Башкирского государственного университета

Bogomazova Anna

Candidate of Chemical Sciences, Docent

Sterlitamak Branch of Bashkir State University

ПРОГНОЗ БИОЛОГИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ ЗАМЕЩЕННЫХ ГЕМ-ДИХЛОРЦИКЛОПРОПАНОВ

PREDICTION OF BIOLOGICAL ACTIVITY THE SAME GEM-DICHLOROCYCLOPROPANE

Аннотация. Для успешного использования полизамещенных гем-дигалогенциклопропанов большое значение имеют сведения о прогнозе биологической активности этих соединений. С целью выяснения биологического потенциала синтезированных соединений, содержащих в своем составе циклопропановый фрагмент, была произведена оценка спектра биологической активности с помощью программы PASS. Эти исследования представляются важными и актуальными и соответствуют современному развитию органического синтеза.

Ключевые слова: гем-дигалогенциклопропаны, биологическая активность, компьютерная программа PASS.

Summary. For the successful use polymester gem-dihalogenoalkane of great importance are data on prediction of biological activity of these compounds. To determine the biological potential of the synthesized compounds containing the cyclopropane fragment was produced the estimation of biological activity spectra using the PASS program. These studies are important and relevant and consistent with modern development in organic synthesis.

Key words: gem-dihalogenoalkane, biological activity, the computer program PASS.

Среди различных свойств химических соединений биологическая активность занимает особое место, поскольку благодаря ее наличию химические соединения могут найти применение в качестве лекарственных средств, пищевых добавок, косметических и парфюмерных продуктов, химических средств защиты растений. С другой стороны, наличие биологической активности может стать причиной проявления химическими веществами побочных и токсических эффектов, что ограничит возможности их практического использования [1, с. 83].

Важной задачей современной науки является создание новых эффективных и безопасных фарма-

кологических веществ. Известно, что поиск и создание нового лекарственного препарата сопряжены как с большими материальными затратами, так и с риском получения отрицательных результатов из — за возможного выявления побочных эффектов и токсичности. Компьютерное предсказание основного и побочных эффектов фармакологического вещества на ранних стадиях изучения позволяет оптимизировать выбор изучаемых базовых структур и снизить суммарные затраты на исследования и разработки [2, с. 35].

Компьютерная программа PASS (Prediction of Activity Spectra for Substances) [3; 4, с. 66; 5, с. 182] создана в рамках Государственной системы

регистрации новых химических соединений, синтезированных в СССР [6, с. 4]. В результате, современная версия компьютерной программы PASS прогнозирует более 4500 видов биологической активности со средней точностью около 95% на основе анализа обучающей выборки, содержащей информацию о более чем 250000 лекарственных субстанций и биологически активных соединений [1, с. 84].

В основу выборки активных соединений положена многоуровневая оценка ближайшего окружения атомов и сравнение рассчитанных 2D дескрипторов с набором таковых, отвечающих либо высокой активности, либо ее отсутствию. Конечный результат представляется программой как вероятность проявления соединением активности (p_a) и неактивности (p_i) в долях единицы. Согласно предсказанным данным, исследованные вещества имеют $p_a > 0.70$ и $p_i < 0.1$.

Прогноз биологической активности был проведен для всех синтезированных соединений, содержа-

щих в своем составе циклопропановый фрагмент. Для всех изученных соединений было предсказано появление того или иного вида биологической активности с вероятностью более 70%

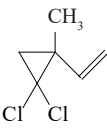
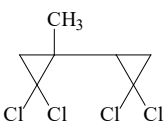
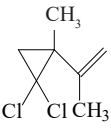
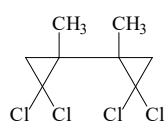
Расчетный скрининг показал, что синтезированные соединения **а-г** могут оказывать воздействие на пищеварительную систему живого организма, участвуя в регуляции белкового, липидного, углеводного обмена. Кроме того, бипродукты дихлоркарбенирования сопряженных диенов **б, г** могут быть биологически активными при лечении себореи, тогда как монопродукты дихлоркарбенирования **а, в** потенциально биологически активны как ветрогонные и антибактериальные средства.

Соединения **а-г** с вероятностью более 70% могут применяться при лечении фобических нервно-психических расстройств.

Таким образом, полученные соединения **а-г** проявляют высокую фармакологическую активность.

Таблица 1

Прогнозируемая фармакологическая активность соединений согласно PASS

Прогнозируемая активность	Вероятность, P_a / P_i			
	Соединение			
	 а	 б	 в	 г
Aspulvinone dimethylallyltransferase inhibitor	0,817/ 0,029	-	0,847/ 0,021	0,840/ 0,023
Testosterone 17beta-dehydrogenase (NADP+) inhibitor	0,798/ 0,026	0,872/ 0,010	0,825/ 0,020	0,908/ 0,005
Ubiquinol-cytochrome-c reductase inhibitor	0,766/ 0,044	0,733/ 0,056	0,763/ 0,046	0,857/ 0,015
Fatty-acyl-CoA synthase inhibitor	0,723/ 0,010	-	0,705/ 0,012	-
Glutamyl endopeptidase II inhibitor	0,718/ 0,023	-	0,758/ 0,016	0,834/ 0,006
Carminative	0,714/ 0,006	-	0,826/ 0,003	-
Chlordecone reductase inhibitor	0,720/ 0,036	-	0,750/ 0,030	0,753/ 0,029
5-O-(4-coumaroyl)-D-quinat 3'-monooxygenase inhibitor	0,702/ 0,022	0,754/ 0,014	0,737/ 0,016	0,821/ 0,005
Phobic disorders treatment	0,708/ 0,072	0,775/ 0,043	0,748/ 0,055	0,846/ 0,018
Nicotinic alpha6beta3beta4alpha5 receptor antagonist	-	0,724/ 0,028	-	0,806/ 0,010
Antiseborrheic	-	0,707/ 0,036	-	0,829/ 0,014
Antieczematic	0,734/ 0,035	-	0,826/ 0,013	-
Sugar-phosphatase inhibitor	-	-	0,703/ 0,033	0,803/ 0,016

Литература

1. Поройков В.В., Филимонов Д.А., Бородина Ю.В., Лагунин, А.А., Акимов Д.В., Садым А.В. Компьютерное прогнозирование биологической активности химических соединений / В кн.: Проблемы создания новых лекарственных средств, Уфа: Гилем. 2003. — С. 83–84.
2. Поройков В.В., Глориознова Т.А., Лагунин А.А., Филимонов Д.А. Тестирование компьютерной системы предсказания спектра биологической активности PASS на выборке новых химических соединений / Химико-фармацевтический журнал. — 1998. — № 12. — С. 33–39.
3. Свидетельство об официальной регистрации программы для ЭВМ PASS № 2006613275 от 15 сентября 2006 г., Москва, Федеральная служба по интеллектуальной собственности, патентам и товарным знакам.
4. Филимонов Д.А., Поройков В.В. Prediction of biological activity spectra for organic compounds. Рос. хим. журн., 2006, 50 (2), 66–75.
5. Filimonov D. A., Poroikov V. V. in: Chemoinformatics Approaches to Virtual Screening. Alexandre Varnek and Alexander Tropsha, Eds. Cambridge (UK): RSC Publishing, 2008, p. 182–216.
6. Буров Ю.В., Корольченко Л.В., Поройков В.В. Бюлл. Всесоюзн. научн. центра безопасн. биол. активн. веществ. 1990, № 1, 4–25.

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

Сборник научных статей

№ 1 (41)

1 том

Глава редакционной коллегии — д.э.н., профессор *Каминская Т.Г.*

Киев 2018

Издано в авторской редакции

Учредитель/Издатель ООО «Финансовая Рада Украины»
Адрес: Украина, г. Киев, ул. Павловская, 22, оф. 12
Контактный телефон: +38(067) 401-8435
E-mail: editor@inter-nauka.com
www.inter-nauka.com

Подписано в печать 29.01.2018. Формат 60×84/8
Бумага офсетная. Гарнитура SchoolBookAC.
Условно-печатных листов 5,58. Тираж 100. Заказ № 398.
Цена договорная. Напечатано с готового оригинал-макета.

Напечатано в издательстве
ООО «Центр учебной литературы»
ул. Лаврская, 20 г. Киев
Свидетельство о внесении субъекта издательского дела
в государственный реестр издателей, изготовителей и распространителей
издательской продукции ДК No 2458 от 30.03.2006 г.